

KATUNA'DA DOKUZ AY

Türk Eğitim Tarihi Açısından, Eğitimin
Öğeleri Üzerine Bir İnceleme

Öğrt. Görv. Şemseddin KOÇAK*
Dr. Öğr. Üyesi. Rıdvan DEMİR**

Öz: Katuna'da Dokuz Ay romanında, 1966 yılı Ağustos ayında Mardin'in Katuna köyüne atanan beş kız öğretmenin köyde karşılaştığı olumsuzluklar ve yaptıkları eğitim çalışmalarını anlatılır.

Öğretmenler, karşılaştıkları olumsuzluklar karşısında ümitsizliğe kapılır ve istifa edip gitmeyi düşünürler. Fakat Selma Öğretmenin yaptığı "Hayır, istifa etmeyeceğiz!" çıkışı etkili olur ve öğretmenler köyün sorunlarını çözmek için çalışmalara başlarlar.

Öğretmenler, köyde her eve bir hela yapımı, kadınların yıkanma yeri yapımı, uyuz hastalığının sağaltımı, biçki dikiş kursu açılması, âşıklara yardım edilmesi ve 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramının kutlanması konularında çok başarılı çalışmalar yaparlar. Köylüler de kendileri için yapılan bu çalışmalara karşılık, öğretmenlerin anıtını (Beş Kardeşler Anıtı) yaparak, onları ölümsüzleştirir.

Romanda verilmek istenen temel mesaj, öğretmenlerin görev yapacakları okullara göre yetiştirilmeleri gerektiği ve eğitim çalışmalarının ne kadar etkili olduğu/olacağıdır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim romanı, Köy romanı, Mardin, Katuna köyü.

NINE MONTHS IN KATUNA

(A Study on Educational Elements in Terms of Turkish Education History)

Abstract: In the novel of Nine Months in Katuna, it explains that the educational activities and negativities faced by five girls' teachers who were assigned to Katuna village of Mardin in August 1966.

Teachers are desperate for the negativity which they have faced by and think about resigning. However when Selma's teacher says "No, we will not resign!" This will be effective and the teachers will start to work to solve the problems of the villages.

Teachers work very well in the construction of a toilet in every house in the village, bathing place for women, treatment of scabies, sewing course, helping lovers and celebrating the April 23rd National Sovereignty and Children's Day. The villagers immortalize these works by making them a monument (monument of the Five Brothers) to teachers.

The main message to be given in the novel it is necessary that teachers should be trained according to the schools they will be working for and how effective is the educational studies.

Key Words: Educational novel, village novel, Mardin, Katuna village.

ORCID ID: *0000-0002-4091-8073 / **0000-0002-6141-6638

DOI : 10.31126/akrajurnal.430990

Geliş tarihi: 05. 06. 2018 / Kabul tarihi: 10. 09. 2018

*Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

**Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

1. 0. GİRİŞ

Katuna'da Dokuz Ay romanında, 1966-1967 Öğretim Yılı'nda dokuz aylık sürede geçen, Mardin'in Katuna köyünde yaşanmış gerçek bir öykü anlatılır. Adana Yatılı Kız İlköğretmen Okulu'ndan yeni mezun olmuş beş genç kızın; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bir köyde yaşadıkları ve neden oldukları değişim konu edilir.

Roman, Osman Şahin tarafından kaleme alınır. Yazar, 1940'ta Mersin, Arslanköy'de doğar. İlköğrenimini köyünde bitirdikten sonra öğrenimini, Diyarbakır Dicle Köy Enstitüsü ve Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümünü okuyarak tamamlar. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde köy öğretmenliği, liselerde beden eğitimi öğretmenliği yapar. Katıldığı birçok yarışmada eserleri ödül kazanır.

1.1. İlgili Çalışmalar

Semih Gümüş tarafından yapılan çalışmada; "Adana Yatılı Kız İlköğretmen Okulundan mezun beş genç kızın, yoksulluğun, ayrımcılığın kol gezdiği bir coğrafyada neler yaşadığı, yaşadığı yeri nasıl aydınlattığı, bir köyün yazgısını nasıl değiştirdiği ve başardıkları değişim anlatılır. Ayrıca, çalışmanın Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde hâlâ yaşanan olaylara ışık tuttuğu belirtilerek, gençlerin belleğinde derin izler bıraktığı dile getirilir (Şahin, 2017).

Serkan Parlak tarafından yapılan çalışmada; romanda gelenek ile modern çatışmasının yaşandığı, köy halkının çıkarlarına uygun durumlarda –iyi anlamda- bir model tarafından ikna edilmeleri gerektiği, bunun, yeri geldiğinde temel ihtiyaçlar ve kontrol, yeri geldiğinde ise ahlak olabileceği belirtilir. Bunu da öğretmenlerin sağlayabileceği dile getirilir (Parlak, 2018).

1.2. Amaç

Bu çalışmanın amacı, günümüzden yarım asır (52 yıl) önce, yeni mezun henüz 18 yaşlarında beş genç kız öğretmenin, görev yaptıkları köyü sosyo-ekonomik yönleriyle tanıtmak ve öğretmenlik yaparken yaptıkları eğitim uygulamalarını, okulun/eğitimin öğeleri açısından ele alarak, okulun amaçlarını gerçekleştirebilme yönünden değerlendirmektir.

1.3. Önem

Köyde yapılan eğitim amaçlı çalışmaların, köyü ve köylüyü nasıl değiştirebileceği/geliştirebileceği konusunda okuyucuya bir fikir vermektir.

1.4. Sınırlılıklar

Çalışma, Osman Şahin'in *Katuna'da Dokuz Ay* (2017) romanı ile sınırlı tutulmuştur.

2. 0. YÖNTEM

Bu çalışmada, geçmişte var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya konu olan birey ve nesnelere, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu model ile bulunan ilişkiler, gerçek bir neden-sonuç ilişkisi olarak yorumlanmamıştır. İpuçlarının, bir değışkendeki durumun bilinmesi hâlinde, ötekini kestirilmesinde yararlı sonuçlar verebileceğı düşüncesinden hareket edilmiştir.

2.1. Verilerin Toplanması

Öncelikle eğitim bilimleri kitaplarından, okulun/eğitimin öğeleri ile ilgili bilgiler toplanmıştır. Daha sonra internetten roman ile ilgili tarama yapılmıştır.

2.2. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Bu çalışma, öncelikle öğretmenliğe atanma ile bilgiler ve Katuna köyüne varıncaya kadar yapılan çalışmalar, geçen zaman, sonra okul eğitiminin öğeleri, daha sonra da “sonuç” olmak üzere üç bölüm hâlinde düzenlenmiştir. Tarama yoluyla *Katuna’da Dokuz Ay* romanı ile eğitim bilmeleri kitaplarından elde edilen bilgiler, eğitimin öğeleri ile eşleştirilip karşılaştırılarak, eğitimin amaçlarının gerçekleştirilip ği gerçekleştirilemeyeceğı konusunda bir yarıya varılmaya çalışılmıştır.

3. 0. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Öğretmenliğe İlk Adım

3.1.1. Mardin’e Atanma

Millî Eğitim Bakanlığınca; 1966 yılı Ağustos ayı ortalarında Millî Eğitim Bakanlığı, İlköğretim Genel Müdürlüğü yazılı, resmî mühürlü, sarı zarflar ile Adana Kız İlköğretim Okulu mezunu Selma, Tülay, Emine, Zübeyde ve Nebiye adlı ilkokul (sınıf) öğretmenlerine, Mardin’e atandıklarına dair resmî tebligat yapılır. Ay sonuna kadar görev yerlerinde olmaları istenir. Tebligatı okur okumaz, öğretmenlerin heyecanları söner ve düş kırıklığına uğrarlar. Çünkü atama dilekçelerinde, Mardin’i istememiş, Adana, Maraş ve Mersin illerinden birine atanmalarını istemişlerdir. Bakanlık, *zorunlu hizmet* dolayısıyla, kendilerini Mardin’e atamıştır ve zorunlu hizmetten kaçış yoktur. Öğretmenler, Mardin Millî Eğitim Müdürlüğü’nden görev yerlerini öğrenecek ve eylül ayı başında görevlerine başlayacaktır.

Öğretmenler, kitapları, çantaları ve bavulları hazırlayarak, Urfa’ya gitmek üzere, Nebiye’nin babası emekli memur Kadir Amca ile Adana otobüs garajına gidip, Urfa için bilet alırlar. Çünkü o zamanlar, Adana’dan Mardin’e direkt otobüs seferi yoktur. İkindiüstü Adana’dan hareket edip, gece yarısı saat

bir sıralarında, uykulu gözlerle Urfa'ya inerler. Garaj kent dışındadır. Birkaç saat için otele gitmek istemezler. Ayrıca para durumları da iyi değildir.

Gece yarısı Mardin'e otobüs yoktur. Kişi başı 10 liraya, bir şoförle anlaşarak, minibüs ile Mardin'e hareket ederler. Karanlık, tozlu yollarda seyahat ederler. Bitkindirler. Uyku bastırır. Birbirlerine yaslanarak uyumaya çalışırlar. İçeri çok sıcak olmasına rağmen, pencereleri açamazlar. Çünkü içeriye toz bulutları dolmaktadır. Saat dört sıralarında arabanın benzini biter ve ovanın, çölün ortasında kalırlar. Bu arada çok da sıkışmışlardır. Şoför, "İki saate kadar gelirim." diyerek bidonu eline alır ve oradan geçmekte olan bir kamyonu atlayarak benzin aramaya gider. Saatler sonra yürüyerek gelir. Bu arada öğretmenler şişelerindeki suları içip, bisküvilerini yiyerek, açlıklarını gidermeye çalışır. Şoför benzini depoya koyduktan sonra yola devam ederler.

Mardin'e yaklaşırken görülen, yolun kenarında üstü toprak örtülü, sıvasız, kamıştan örme, büyükçe bir damın kaymakamlık binası olduğu söylenir. Bu binanın kaymakamlık binası olduğu söylenince, öğretmenler hayret ederler. Damın çevresi bir metre yükseklikte, kuru taş duvarla çevrilidir. Binanın önünde birbirine eklenmiş, aşırı sıcakta gevşemiş, eğilmiş bir bayrak direği bulunmaktadır. Direğin ucunda, ay yıldızlı bayrağımız susuz kalmış yapraklar gibi dürülmüş, sönmüş bir vaziyette durur. Burası Kızıltepe'dir.

Çevrede sefil görünümlü toprak evlerden başka tek bir ağaç, tek bir yeşillik yoktur. Yol kenarında branda parçalarından bir gölgelik vardır. Burası açık bir kahvedir. Öğretmenler burada yanlarında getirdikleri simit ile kahvaltı yaparlar. Saatler sonra Mardin'e varırlar. Daracık sokaklar, taş merdivenler ve taş yapılar arasından geçerek Mardin Millî Eğitim Müdürlüğü yazan tabelanın önünde dururlar. Çift kanatlı, tarihî taş kapının altından geçerler. Taş kapının kanatları yekpare taştan yapılmıştır ve taşlar yıllardan beri Mardin sıcaklığını eme eme turuncu bir renge bürünmüştür. Millî Eğitim Müdürlüğü binası çok eski bir yapıdır. Koridorlar, sütunlar düzgün, beyaz taşlardan yapılmış ve taşlar oya gibi işlenmiştir.

3.1.2. Mardin Millî Eğitim Müdürlüğü

Mardin Millî Eğitim Müdürlüğü'nde, düzgün giyimli bir hademe karşılar öğretmenleri. Müdür yardımcısının yanına giderler. Orta yaşlı, saçları kırışmış, kibar giyimli millî eğitim müdür yardımcısı eline alır evrakları. Tayin nakil dosyasını açıp, öğretmenlerin adlarını bularak, kırmızı kalemle işaretler ve şunları söyler:

"Şimdi sizin durumunuz şöyle; aslında sizleri ayrı ayrı köylere verecektik, ancak ödenek yokluğundan, kâğıt üstünde var görünen, ama öğretime bir türlü yetiştirilemeyen, inşaatı bitirilemeyen okullar yüzünden, beşinizi de, şimdilik kaydıyla aynı köye verdik. Beşinizin de aynı köyde stajyer öğretmen

olarak çalışmanızı uygun gördük. Vali Bey ile Millî Eğitim Müdürümüzün onayı ile tabii,” der.

Öğretmenlerin, “Yani biz beş arkadaş aynı köyde, aynı okulda mı öğretmenlik yapacağız?” sorusu üzerine, “Evet, sizleri Mardin’e iki saat uzaklıkta Katuna Köyü İlkokulu’na atadık,” diyerek, Katuna köyünün yerini, duvardaki büyük ölçekli haritada, öğretmenlere gösterir. Öğretmenler çok sevinir, heyecanlanırlar. Müdür yardımcısı, tayin evraklarını teker teker öğretmenlere imzalatır. Sonra da gülümseyerek, “Şansınız varmış, dün kadrolarınız geldi. Yarın da maaşlarınızı ödeyeceğiz,” der. Sonra da, “Siz şimdi otelinize gidin, yerleşin, dinlenin, Mardin’i gezin. Mardin güzeldir!.. Yanımıza da bol bol erzak alın. Yarın öğleden sonra sizi, görevli bir arkadaşımızla, dairenin kamyone-tiyle Katuna köyüne göndereceğiz,” der. Öğretmenler bu habere çok sevinir. Müdür yardımcısı ile el sıkışarak dışarı çıkarlar. Bavul, çanta, valiz ve dolu elleri ile otele doğru yürürler.

Ertesi sabah saat on sıralarında, Millî Eğitim Müdürlüğü muhasebesinde alırlar soluğu. İlk maaşları ödenir. Sevinçle çarşıya çıkarlar. Hepsine bir ay yetecek kadar yiyecek ve gerekli kırtasiye malzemeleri alırlar. Aldıkları malzemeleri Millî Eğitim Müdürlüğü’nün kamyonetine yüklerler. Kendileri de yardımlaşarak kamyonetin kasasına çıkarlar. Yük denkleminin üstüne oturur, kasanın kenarlarına tutunurlar. Öğretmenlere, “Katuna Karakolu’na Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından telefon edildi. Okul müdürü ve karakol komutanı ile jandarmalar sizi karşılayacak,” denilir.

3.1.3. Katuna Köyü

İki saat yolculuktan sonra, kamyonet anayoldan sapar. İleride ağaçlı bir yer görülür. Burası Katuna köyüdür. Köyde ceviz, vişne, badem, erik, şeftali, elma gibi meyve ağaçları vardır. Kavak ağaçları dere boyunca yükselir. Hafif eğimli yamaçta evler görülür. Katuna köyü, Urfa Mardin yolu üzerinde 121. kilometrede olup, Mardin’e otobüs ile iki saattir. Yaklaşık 150 haneden oluşmaktadır. Derme çatma bahçe çitleri, sıvasız duvarları, döküntü kapıları, pencereye benzeyen oyukları vardır... Yol kenarında havutları alınmış develer otlar, tavuklar, köpekler kaçıtır. Sokak çamur, hayvan gübresi ve taş içindedir. Evlerde, avlularda sessiz, yavaş insan karartıları görülür. Kapı yerine asılmış iğreti hasır ve çul eskilerinin ardından kadın ve çocuk yüzleri belirir. Çekingen, uzak ve ilgisizce bakarlar öğretmenlere.

Gece karanlığı, köyde bir kâbus gibi çöker insanların üzerine. Boyunları tasmalı, boz, kahverengi tüylü dev çoban köpekleri bütün gece havlar. Köpek havlamaları, uzaktan köye dönmekte olan köyün keçi sürülerinin çan sesleri, eğersiz atların, katırların, eşeklerin yürürken çıkardığı sesler, anırmalar, böğürmeler doldurur geceyi. Sokaklar onlarla dolar, kararır. Yüzlerce hayvan,

evlerinin dengine gelince hiç şaşırmadan ait oldukları ahır veya ağıla saparlar. Çobanların sopa uçlarını yere vura vura ısıklık çalmaları ve hayvanları yönlendirmeleri öğretmenler için ilginç bir durumdur.

Tarifsiz bir keder ve sıkıntı sarar öğretmenleri. “Dokuz ay bu köyde mi kalacak, haftalarımızı aylarımızı bu köyde mi geçireceğiz?” diye düşünürler. Şanslı sayılırlar gene de. Hiç değilse, beşini de bu köye vermişlerdir.

Köyde düzgün giyimli, orta boylu bir adamla, atletik yapılı, parlak botlu karakol komutanı karşılar onları. Öğretmenlerin ellerini teker teker sıkarak, ‘Hoş geldiniz’ derler. Düzgün giyimli, orta boylu adam, Katuna Köyü İlkokulu Müdürü Cemal Bey’dir. Jandarmalarla köylüler, kamyonete çıkarak eşyaları indirir.

Köyde üç temel korku vardır: Hükümet, ağa-şeyh ve salgın hastalıklar. Salgın hastalığa “kıran hastalığı” denir ve takdiri ilahi olarak karşılanır. “Her türlü kötülük Allah’tandır,” denilir. Köyde iki ağa, iki aşiret, aşiretler arasında kan davası vardır. Aşiretlerin kahveleri bile ayrıdır. Ağaların evinde lüks lambası yanar.

Analar bacılar evlerine, dere suyundan yemeklik su alıp götürür. Kapların ağzını açık bırakırlar. Köyde iki ağa dışında sabun kullanan yoktur. Sabunu duymuşlardır, bilirler ama sabun alacak paraları yoktur. Dolayısıyla sabun kullanma alışkanlıkları da yoktur. Meşe külünü, ince kumu temizlik tozu olarak kullanırlar. Ömürleri boyunca başlarına gelen her kötülüğü, „alın yazısı“ olarak kabul ederler. Güçlü bir boyun eğme alışkanlıkları vardır.

3.1.4. Öğretmenlerin Evi

Okul müdürü, öğretmenler köye gelmeden, öğretmenler için bir ev tutar ve tutulan bu eve karyola, ranza ve yatak götürür. Bastıkça sallanan, eğri büğrü ağaçtan yapılmış tahta bir merdivenden çıkarak, ikinci kata eşyaları taşırlar. Öğretmenler için tutulan bu ev iki katlıdır. Öğretmenler ikinci katta oturacaklardır. Evin iç duvarları ile tabanı kül rengi bir çamurla sıvanmıştır. Daracık bir koridordan girilir odaya. Altı üstlü iki ranza ile bir tek yatak konulmuştur odaya. Tavan, ranzanın üstüne çıktığımızda, kafanın degecek kadar alçak olup, kabukları soyulmuş kavak mertekleri ile kaplıdır.

Ev okula üç yüz adım uzaklıkta olup, okulun batısında yer alır. Evin her tarafında hela ararlar ama bulamazlar. Çünkü hela yoktur. Gece hela ihtiyacı olduğunda nereye gidecekleri konusunda paniğe kapılırlar. Hela sorununu çözmek için müdürden yardım isterler.

Eve çıktıktan sonra, yatak denklelerini çözer, ranzaları paylaşırlar. Emine şişman olduğu için tek yatağı ona verirler. Erzak çuvallarını, yağ tenekesini, gaz ocağını, gemici fenerini, unu, pirinci, bulguru, makarnayı, çayı, kahveyi, tuzu, biberi, tabakları, kaşıkları, çatalları çıkarırlar. Çift kanat çakılmış raflar

ile kamıştan örme sepetlere kaşık, çatal, bıçak, tuz ve biberi yerleştirirler. Kışlık paltolarını, etek ve ceketlerini teker teker çıkarıp, havalanmaları için yatakların üzerine sererler.

Eşyalar yerleştirildikten sonra, Nebiye'nin babası Kadir Amca öğretmenlerle vedalaşır ve kızı ile kucaklaştıktan sonra, "Birbirinize sahip çıkın! Vatana millete yararlı olun!" diyerek, kamyonetin sürücüsüne yerini geçer. Kamyonet hareket eder. Köy çocukları bir süre kamyonetin ardından koşar.

Daracık evde diz dize, burun buruna, dar bir kalıba girmiş gibi yaşarlar. Banyo yapılacak yer de yoktur. Hela boşluğuna benzeyen, tahta tabanlı daracık bir yer vardır. Gaz ocağının üstüne su dolu tenekeyi koyarak, su ısıtırlar. Isıtılan bu su ile saçlarını yıkarlar. Sıcaklarda su dökünerek serinlemeye çalışırlar. Gaz ocağında yemek, çay pişirir, gaz lambası ile aydınlanırlar. Lambanın ışığını kısar, eşofmanlarını giyerek yatağa uzanırlar. Gece yarısına kadar konuşurlar sonra da derin uykuya dalarlar.

3.1.5. Karakol Binası

Karakol tepede bir yerdedir. Beyaz badanalı, beyaz duvarlarla çevrilidir. Önünde kameriye ile iki dönümlük bakımlı bir arazi vardır. Meydanda erlerin eğitimi için atlama tahtaları, kum havuzu, asılma demirleri ile tırmanma halatları vardır. Ayrıca binanın önünde, çevresi sarı, kırmızı, kahverengi, mor çiçeklerle bezenmiş, üstünde *Ne Mutlu Türküm Diyene* yazılı bir Atatürk büstü vardır. Katuna Karakolu binası, kameriyeli küçük çiçek parkıyla, yörenin tek uygarlık merkezidir.

Öğretmenler, karakol komutanı Bekir Başçavuş'u ziyarete giderler. Başçavuş, öğretmenleri kibar bir şekilde karşılar. Kameriyenin gölgesine buyur eder. Çay, kahve ve ayran ikram eder. Öğretmenler utana sıkıla helanın yerini sorarlar. Sıra ile helaya girer, ellerini yüzlerini yıkarlar. Komutana, "Evlerinin helası olmadığını, bu sorunun acilen giderilmesi gerektiğini" söylerler. "Merak etmeyin! Askerlerim bu işi bugün halledecekler," karşılığını alırlar. Öğleden sonra dört asker gelerek, evin kuytu boşluğuna, kavak ağaçları, branda bezi ve tahtalardan oluşan bir hela yapar. Hela sorunu böylece çözülmüş olur.

3.2. Okul, Eğitim

3.2.1. Okulun/Okul Eğitiminin Öğeleri

Bireye istendik (toplumun istediği) davranışlar okulda (sınıf, derslik, laboratuvar, işlik/atölye, vb denilen yerlerde) kazandırılır. Eğitimin (veya okul eğitiminin); bina ve araç/gereçler, yönetici, öğretmen, öğrenci, eğitim programı ve çevre, olmak üzere altı temel öğesi vardır. Okulun amaçlarına ulaşmasında, her öğenin ayrı bir işlevi olup, bu öğeler birbirleriyle etkileşim ve denge içinde bulunur. Öğelerden birindeki eksiklik ya da olumsuzluk, amaca

ulaşılmasını engeller (Fidan ve Erden, 1998).

3.2.2. Eğitimin Yapıldığı Bina ve Araç-Gereçler

Eğitimin yapılacağı yer ve yerin donanımı, eğitim programlarının etkili bir şekilde uygulanmasının önemli ve vazgeçilmez şartlarından. Çağdaş okul mimarisinde öğrencilerin düzeyi ve eğitim programlarındaki yeni gelişmeler göz önüne alınarak, okul binaları tek katlı ve birbirine bağlı birimlerden meydana gelmektedir. Okullarda her sınıf için ayrılmış derslerin yerini, her ders veya öğretmen için ayrılacak sınıf laboratuvar yahut sınıf/işlikler şeklinde donatılmış öğretim istasyonları almıştır (Çilenti, 1988). Çünkü istendik davranışlar öğrencilere, adına okul/sınıf/derslik denilen yerlerde kazandırılır. Okulun fiziki yapısı, hem öğrenmeyi kolaylaştırır, hem de öğrencilerin okula ve derslere karşı tutumunu olumlu yönde değiştirir (Fidan ve Erden, 1998). Ayrıca, olumlu sınıf ortamı yaratmak için önce fiziksel çevrenin yeterli olması gerekir (Fidan ve Erden, 1998).

Romanda, bina, derslerin yapıldığı yerler, derslerde kullanılan araç-gereçler hakkında verilen bilgiler aşağıda belirtilmektedir. Bunlar:

Katuna İlkokulu sarı badanalı olup tek dersliklidir. Derslik büyüktür. İki de küçük odası vardır. Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıflar bir arada ders göreceklendir. Okul çevresinde bahçe duvarı yoktur. Aslında bahçe de yoktur. Okulun bayrak direği önündeki öğrenci toplanma alanı, düz bir tarladan ibarettir. İnekler, keçiler okulun çevresindeki düzlükte otlar.

Okulun, okula dayalı bir öğretmen lojmanı vardır. Lojmanda pembe yüzü ağır koltuklar vardır. Lojmanda, okul müdürü, eşi ve çocukları ile oturmaktadır. Öğretmenler ilk gün hela ihtiyaçlarını müdürün oturduğu bu lojmanda giderirler. Müdürün eşi konuklara kahve getirir. Bunun dışında öğretmenlerle hiç ilgilenmez. Hatta "Hoş geldiniz" bile demez. Bir süre sonra da ortalıktan kaybolur.

Okul, 1966 yılı Eylül ayının ilk haftasında açılır ve eğitim/öğretime başlar. 70'e yakın öğrenci, birkaç veli ile Bekir Başçavuş açılışa gelir. Okul müdürü Cemal Bey, öğretmenleri öğrencilerle tanıştırır, onların yeni atanan genç öğretmenler olduğunu söyler.

Okul binasının tek katlı, geniş tek derslikli, sarı badanalı ve iki küçük odalı olmasının dışında, binanın başka özelliğinden hiç söz edilmemektedir. İki küçük odanın biri yönetim, diğeri muhtemelen depo olarak kullanılmaktadır. Okul bahçesinin olmaması, hatta bahçe duvarının olmaması, halka ve öğrencilere yönelik uygulamalı örnek tarım çalışmalarının yapılmadığını anlatır. Ders araç gerecinden hiç söz edilmemekte, sadece beş sınıf öğrencileri ile birleştirilmiş sınıf öğretimi ile ders yapıldığı belirtilmektedir. Bu durumda okula karşı olumlu bir tutum geliştirmek mümkün olmasa gerek. Bina ile ilgili

tek olumlu yan ise, öğretmen evinin bulunmasıdır. Çünkü köyde ev sorunu öğretmenin verimliliğine doğrudan etki eden önemli bir etkidir. Verilen bu bilgiler ışığında okulun, bina ve araç/gereç yönünden öğrencilere istenilen davranışları kazandırabileceğini söylemek oldukça güçtür.

3.2.3. Yönetici ve Yönetim

Yönetici, okulun amaçlarına ulaşması, eğitim programındaki amaçların gerçekleşmesi için, gerekli insan ve maddi kaynakların sağlanmasından ve bu kaynakların en verimli biçimde kullanılmasından sorumlu olan kişidir. Yöneticinin temel görevi, okulu, eğitim programlarında yer alan amaçlara uygun olarak yaşatmaktır. Bunun yanında, okul personelinin geliştirilmesi ve mesleklerinde daha verimli olması için, meslek içi eğitim kursları, seminerler, konferanslar vb. düzenler. Okulun ihtiyaçlarının karşılanması için mali kaynakların sağlanması ve dağıtılması işlemleri ile ilgilenir. Çevre kalkınmasına yardımcı olacak çalışmalar yapar. Öğrencilerin okulla ilgili sorunlarına eğilim ve çözüm yolları bulmaya çalışır. Okul müdürü görevini yerine getirirken, öğretmen, eğitim uzmanı, sekreter, hizmetli gibi insan gücü ile bina, araç-gereç, para vb. maddi kaynaklardan yararlanır (Fidan ve Erden 1998; Erden, 1998).

Romanda, yönetici ve yönetim ile ilgili verilen bilgiler aşağıda belirtilmektedir. Bunlar:

Okul müdürü Cemal Bey, beş yıllık öğretmendir. Üç yıldan beri Katuna'da görev yapmaktadır. Köye yerleşmiş, kendi düzenini kurmuştur. İki erkek çocuğu vardır. Lojmanda kalır, para harcamaz. Aynı kapıdan sınıfa girip çıkar. Yaptığı bütün iş bu kadardır. Köye çıkmaz, köyün sorunları ile ilgilenmez. Sosyal bir yaşamı yoktur. Karısı, köylüler gibi giyinir, köylüler gibi konuşur. Tek kelime Türkçe bilmez. Türkçe öğretmekle görevli Cemal Bey, beş yıldan beri evli olduğu eşine tek kelime Türkçe öğretmemiştir.

Görünüş olarak, kravat takar, ceket pantolon giyer. Kalıbı yerindedir ama köylüye en ufak örnek olmaz. Köydeki yaşamı değiştireceği yerde, köylüye uyumuş, kendisini köylüleştirmiştir. Yaban gülleri gibi çalılıştır. Cemal Bey, enerjisi tükenmiş memur tipidir. Öğretmenlerin köylü ile kurduğu ilişkiyi kıskanır. Yeri gelince, akıl vermeye çalışır. "Köylülere fazla senli benli oluyorsunuz. Öğretmensiniz, öğretmenliğinizi bilin! Siz burada kalıcı değilsiniz. Köyün her işine burnunuzu sokmayın!" der.

Cemal Bey, öğretmenlerin köyde helâ yapma isteği konusunda, "Böyle işlere karışmayan. Durduk yerde başınıza iş açmayın," der. Öğretmenlerin yol yapma konusunda çalışmaları sırasında da, burun kıvrır. "Durduk yere başınıza iş açıyorsunuz. Bunlar size göre değil. Boşuna uğraşır, didinirsiniz.

Sonra da çeker gidersiniz. Oturun, oturduğunuz yerde, öğretmenliğinizi yapın, abece öğretin,” der. Öğretmenlerin dirençleri karşısında da, “Vallahi benden size söylemesi. O zaman buyurun, çamura batın, çıkın! İnsanlarla boğuşun, çekişin!..” der.

Cemal Bey, evde bulunmayan Livaze”yi sorduklarında ailesine, “Git, işine bak! Kızın Livaze”nin sabah sabah benim evimde işi ne?” diyerek umursamaz tepkisini gösterir.

Okul Müdürü Cemal Bey’in, yöneticinin esas görevi olan programdaki amaçların geliştirilmesi ve diğer görevleri olan personelin geliştirilmesi, çevre kalkınması konularında yaptığı herhangi bir çalışması yoktur. Üstüne üstlük, toplum kalkınmasına, çevre sorunlarının çözülmesine yönelik öğretmenlerin yaptığı çalışmalara ilgisiz kalmakta, hatta engel olmaya çalışmaktadır. O kendisini, okula aynı kapıdan girip çıkmak, abece öğretmek ve köye, köylüye hiç karışmamakla görevlendirmiştir. Bu durumdaki bir yönetici, ancak „bilişsel“ düzeydeki –abecce öğretmek gibi-bazı amaçları öğrencilere kazandırabilir. Fakat eğitimin/okulun amaçlarını bireylere istedik düzeyde kazandırması mümkün değildir.

3.2.4. Öğretmenler

Öğretmen; resmî ya da özel bir eğitim kurumunda çocukların, gençlerin ya da yetişkinlerin istenilen öğrenme yaşantıları kazanmalarına kılavuzluk etmek ve yön vermekle görevlendirilmiş kimse (TDK, 1974). Öğretmen, belli bir program çerçevesinde, planlı eğitim etkinlikleri düzenleyerek, öğrencilerde programlar doğrultusunda istedik davranış değişikliği meydana getirir.

Öğretmenlik mesleğinin icrası sırasında, öğretmenin iki temel niteliği önem taşır. Bunlardan biri „kişisel“, diğeri „mesleki“ niteliklerdir. Kişisel nitelikler; hoşgörölü ve sabırlı olma, açık fikirli, esnek ve uyarlayıcı olma, sevecen, anlayışlı ve esprili olma, yüksek başarı beklentisi, cesaretlendirici ve destekleyici olma. Etkili bir öğretilerde bulunması gereken mesleki nitelikler ise; genel kültür bilgisi, konu alanı bilgisi ile öğretmenlik meslek bilgisi ve becerileridir/yeterlikleridir. Öğretmenlik meslek bilgisi ve becerileri/yeterlikleri ise; öğretim sürecini planlama, çeşitlilik getirebilme, öğretim sürecini etkili kullanma, katılımcı öğretim ortamı düzenleme ve öğrencilerdeki gelişimi izlemedir (Erden, 1998).

Öğretmenin görevleri; öğretmenlerin ders ile ilgili görevleri, öğretim işleri ile görevleri, öğretim (öğretme-öğrenme) sürecindeki görevleri, sınıf yönetimi (olumlu sınıf atmosferi oluşturma) ile ilgili görevleri, eğitim işleri ile görevleri, yönetim işleri ile ilgili görevleri olarak gruplandırılabilir (Erden, 1998; Sönmez, 2000).

Romanda, Katuna İlkokulunda öğretmenler hakkında verilen bilgiler

aşağıda belirtilmektedir. Bunlar:

Katuna Köyü İlkokulu'na atanan öğretmenler, Selma, Tülay, Emine, Zübeyde ve Nebiye adlı kişilerdir. Adana Kız İlköğretmen Okulundan mezun olmuşlardır. Yaşları 18 olup, üç yıl yatılı okumuşlardır. Okul, ortaöğretim/lise (3 yıllık lise) düzeyindedir. Beş öğretmen, 1966 yılı Ağustos ayı sonlarında Mardin'e, okulların açılmasına da iki gün kala Katuna'ya gelirler.

Selma: Sarışın, yeşil gözlü, coşkulu ve atak ruhludur. Kendilerine sığınan aşıkları Mardin'e götürme fikrini ortaya atar ve kabul ettirir.

Tülay: Kıvrırcın kara saçlı olup, çok kitap okur ve güzel konuşur.

Emine: Düzgün gür saçlı, orta boylu ve tombulcadır. Köyün gençlerinden Cafer, Emine'ye duygusal bir yakınlık duyar ve evlenmek ister. Emine sert karşılık verir ve olay kapanır.

Zübeyde: Öğretmenlerin en uzun boylusu olup, öğrenci iken, okul voleybol takımında oynamıştır.

Nebiye: Yumuk gözlü, ak tenli ve iyi yüreklidir. Saçının kakülünü alnına düşürmekten hoşlanır.

Öğretmenler genç olup, enerji doludur. Yerlerinde duramazlar. Adana Kız İlköğretmen Okulunda iken, akılları bir karış havadadır. Ekmek elden, su göldendir. Kendilerini dünyanın merkezi sanır, tatlı düşler kurarlar. Katuna köyüne geldiklerinde ayakları yere basar, acı içinde sarsılırlar. Kadir Amca gidince, yalnızlığın, sahipsizliğin kaskacını duymaya başlarlar. Akıl almaz bir sahipsizlik duygusu sarar içlerini. Nebiye ağlar. Yorgunluk ve uykusuzluk yanında, derin bir umut kırıklığına kapılırlar. Katuna'yı görünce Selma, birden toplanarak, "Davranın arkadaşlar! Ahlamanın, puflamanın yeri değil, kalın!" diye çıkarır. Çıkışı da etkili olur.

Zübeyde, müdürün eşinin ilgisizliği karşısında, lojmandan ayrılırken ağlamaya başlar ve "Bir daha bu lojmana ayak basmam," der. Nebiye, "Bir o kadar da benden. Dahası köyde ne elektrik var, ne telefon. Dağ başında ne yapacağız? Evimiz köyün ortasında. Gece yarısı köylünün biri gelse ve kapımıza yüklense, ne yapacağız?" diye söylenir.

Tülay, "Ah eşek kafam, ah! Adana'da beni isteyen bir doktor vardı. Gerçi yaşlıydı, duldu, iki de çocuğu vardı ama olsun. Keşke onunla evlenseydim. Hem Adana'da kalırdım, elektriğe, eve konar, hafta sonları tiyatroya, sinemaya gider gelirdim. İstifamızı verelim. Burada öğretmenlik yapacağıma, gider Adana'da bir yazıhanede çalışırım, daha iyi. Hiç olmazsa, akşamlara anamı, babamı görürdüm," der.

Nebiye, "Buranın adı Katuna değil, ıssızlığın, karanlığın adı. Buradaki hayat hiçbir biçimde bize ait değil, ben burada yapamam. Yarın bir gün yolunu bulup, Mardin'e giderek, istifamı vereceğim, " der.

Selma, arkadaşlarına çıkışarak, "Boşuna konuşuyorsunuz, hanımlar.

Hiçbirimiz istifa edemeyiz. Yatılı okuduk. Mecburi hizmetimiz var. Devlete borcumuz var, unuttunuz mu? Burada çalışmak zorundayız. Katunalılar bizim insanlarımız değil mi? Onların bize ihtiyaçları yok mu? Onlara yaklaşmalı, onları tanımaya çalışmalıyız. Bırakın ağlamayı, sızlanmayı...” der.

Emine, Selma'yı destekleyerek, “Selma doğru söylüyor. İçimizi saran bu korkulu boşluğu atalım. Yüreğimizi onunla dolduralım. İyi ki, beşimizi de bu okula verdiler. Ya hepimizi ayrı köylere verselerdi, yalnız başımıza kalsaydık, halimiz ne olurdu?” der.

Öğretmenler, okuldan çıkınca eve giderler. Gaz lambası ve gemici feneri ile aydınlanırlar. Yemekleri sıra ile yaparlar. Biri sobayı yakarken, diğeri su dolu tencereyi sobanın üstüne bırakır. Sobayı güürül güürül yakarlar. Çabuk piştiği için genellikle makarna yaparlar. Üzerine de yumurta kırarlar. Dolaşısıyla, yemekleri arasında bol yumurtalı, salçalı makarna çoğunluktadır. Yemekleri arasında mercimek çorbası ile pirinç pilavı da vardır. Cano Ağa öğretmenlere bir sepet yumurta, Affan Ağa da tereyağı, süt, yoğurt ve peynir gönderir.

Yemek, bulaşık, çay ve kahveden sonra yataklarına uzanır, o gün yaptıkları işleri tartışırlar. Ailelerine mektup yazar, kitap okurlar. Aşırı kar yağdığı pazarlarda Mardin'e gitmeyip, bütün gün evde oturup kitap okurlar. Köylü genç kızlara sağlık eğitimi konusunda bilgi verirler. Kızlar, onların her şeyi bildiğini sanır. Kız öğrencilere saçlarını taramalarını, erkek öğrencilere ellerini yüzlerini yıkamalarını, ağızlarını çalkalamalarını söylerler. Pantolon ve etek giyer, saçlarını topuz yaparlar. Omuz çantası taşırlar. Okul ve köyle ilgili toplumsal çalışmaları sürdürmeye devam ederler.

Romanda, öğretmenlerin sahip olması gereken kişisel niteliklerden; hoşgörülü ve sabırlı olma, açık fikirli, esnek ve uyarlayıcı olma, sevecen, anlayışlı ve esprili olma, yüksek başarı beklentisi, cesaretlendirici ve destekleyici olma, özelliklerine, -“çevre” bölümünde de açıkça görülebileceği üzere- öğretmenlerin sahip oldukları görülür. Selma öğretmenin, grubun lider yöneticisi olup, diğer öğretmenler ona katılmaktadır.

Etkili bir öğretmende bulunması gereken mesleki niteliklerden; genel kültür bilgisi, konu alanı bilgisi ile öğretmenlik meslek bilgisi ve becerilerine/yeterliklerine ise nerdeyse hiç yer verilmez. Öğretmenler öğrencilere sadece, her gün eve vardıklarında ellerini yüzlerini yıkamalarını ve ağızlarını tuzlu suyla çalkalamaları söyler.

Öğretmenlerin, sınıflarda yaptıkları öğretmenlik konusunda çok az bilgi –o da sağlık konusunda- verildiğinden, öğretmenlerin eğitimin amaçlarını gerçekleştirebilmeleri konusunda bir yargıda bulunmak mümkün olmasa gerek.

3.2.5. Öğrenciler

Öğrenci; kendi fiziksel ve toplumsal ihtiyaçlarını, toplumun ihtiyaç ve beklentileri ile uyumlu bir biçimde karşılayabilmek için gerekli olan bilgi, beceri, yetenek, tutum ve değerleri kazanmaya çalışan kişiye denir (Fidan ve Erden, 1998). Okulda öğretimin etkili olabilmesi için, öğrenmeye etki eden iki etmeni göz önünde bulundurmak gerekir. Bunlardan birincisi „bireysel“ (iç), diğeri „çevresel“ (dış) etmenlerdir (Tekin, 2004).

Bireysel etmenler (iç koşullar): Öğrenmeye etki eden bireysel özellikler, genel sağlık durumu, gelişim düzeyi (vücut organlarının kendilerinden beklenen görevleri yapabilecek duruma gelmesi), öğrencinin genel yeteneği (zekâ seviyesi), giriş davranışları (geçmiş yaşantılarda kazanılmış ön bilgi ve beceriler), çalışma strateji ve alışkanlıkları, dil becerisi ile duyuşsal özellikleridir (ilgi, inanç ve değerler, tutum, güdülenme, alışkanlık, kendine güven ve benlik tasarımı) (Tekin, 2004).

Öğrenmeye etki eden faktörlerin başında, “genel sağlık durumu” ve “gelişim düzeyi” bundan sonra, “genel yetenek” gelir. Birey belli bir öğrenme potansiyeli ile dünyaya gelir. Çevre ile etkileşimde bulundurularak, bu potansiyel geliştirilmeye çalışılır. Öğrencilerin okul başarılarını etkileyen en önemli değişkenlerden biri, ön bilgilerdir. Bunlara “giriş davranışları” denir. Her yeni öğrenme, bir öncekinin üzerine inşa edilir. Bu nedenle öğrencilerin ön bilgileri ne kadar çoksa, yeni bilgiler kazanması, o kadar kolay olur (Erden, 1998; Fidan ve Erden, 1998).

Ön bilgilerin yanı sıra öğrencilerin çalışma strateji ve alışkanlıkları, öğrenmeyi önemli ölçüde etkiler. Örneğin, öğrencinin yeni metni kendi cümleleriyle özetlemeye, soruları yanıtlamaya çalışması, bunları yapmayan öğrencilere göre yapanlarda önemli ölçüde başarı farkı yaratır (Erden, 2014). Öğrenmede duyuşsal özellikler de, örneğin öğrencinin okulu ve dersleri sevmesi, başarılı olacağına inanması, kendine güvenmesi, ders çalışmaya karşı güdülenmesi, öğrencinin başarılı olmasını sağlayan önemli faktörlerdendir (Fidan ve Erden 1998; Erden, 1998; Erden, 2014; Tekin, 2004).

Çevresel etmenler (dış koşullar); aile, öğretmen, diğer öğrenciler (okuldaki/sınıftaki öğrenciler ve arkadaş çevresi), basılı araçlar, gör-ışit araçları, öğretim yöntemleri, pekiştiriciler ve dönüttür. Aile çevresinin çocuğa sağladığı ekonomik olanaklar, uygun bir fiziksel mekân sağlaması, aile bireylerinin öğrenciyi akademik yönlerden desteklemesi, ona akademik rehberlik yapması, başarı beklentisinin yüksek olması, öğrencinin başarısını etkilemektedir (Erden, 2014; Tekin, 2004).

Sonuç olarak, öğrenci ile çevresi arasındaki etkileşim demek, öğrencilerin “iç koşullar” ile “dış koşullar” arasındaki etkileşimi demektir. Bunun için de, öğrenci davranışında oluşturulmak istenen değişikliğin niteliğine göre,

belli iç ve dış koşullar gerekir. Diğer bir deyimle, dış koşullar, iç koşullara göre düzenlenmelidir ki, öğrenci istenilen davranışları kazanabilsin, denebilir (Erden, 1998; Tekin, 2004).

Romanda, öğrenciler ile ilgili verilen bilgiler aşağıda belirtilmektedir. Bunlar:

Okul müdürü Cemal Bey, okulda 11'i kız, 59'u erkek olmak üzere 70 öğrenci olduğunu söyler. Öğretmenler öğrencilerle ilk kez açılış töreni sırasında karşılaşırlar. Öğrencilerin görünüşleri sağlıklıdır ama elleri, yüzleri kir pas içindedir. Sabun yüzü görmemiştir. Temizlik konusunda giyimleri kuşamları, görünüşleri berbattır. Tırnakları uzamış ve kir içindedir. Büyüme çağına olmalarına karşın, bazı çocuklar yaşlı ve bakımsızdır. Gözlerinin akı çıkmıştır. Kız öğrencilerin uzun belikli saçları yağ ve kir içindedir. Onlara saçlarını her gün taramalarını söylerler. Erkek öğrencilerin de kızlardan geri kalan yanı yoktur. Elleri, yüzleri kir ve bulaşık içindedir. Onlara da her gün eve vardıklarında, ellerini yüzlerini yıkamaları, ağızlarını tuzlu suyla çalkalamalarını söylerler. Söylerler ama bir sonuç alamazlar.

Kız-erkek bütün öğrenciler okula günlük giysileri ile gelip gider. Gece olunca da aynı giysi ile yatağa girip uyurlar. Pijama-gececik giyme alışkanlıkları yoktur. Günlerdir yıkanmadıkları için, üst başları ter, yatak ve ağır nefes kokar. Dişlerini, ağızlarını yıkamaz, diş fırçası ve macunu bilmezler. Ağızları kokar. Bunun için sınıfın penceresi sürekli açık tutulur. Elli dokuz oğlan çocuğunun on birinde uyuz hastalığı vardır.

İlkokula yeni yazılan kız ve erkek öğrencilerin numaraları okunur. Sıra ile sınıfa alınırlar. Oturma sıraları belli olur. İlk gün, öğrencilere alışma, onların adlarını soyadlarını öğrenmekle geçer. Ders aralarında (teneffüslerde) bazı öğrencilerin, okulun tatil olduğunu sanıp eve gittikleri olur. Onları geri çağırırlar.

Köydeki iki aşiretin aralarının bozuk olması, okulda eğitim öğretimde aksamalara yol açar. Öğrenciler okula gidip gelirken, kendi aşiretlerinden koruyucu birer kişinin eşliğinde, ayrı gruplar hâlinde hareket ederler. Öğretmenler, okulda ders içi oyunları oynarken bile, onların düşmanlıklarını göz önünde tutmak zorunda kalırlar. Çünkü kavga çıkarabilirler. Aynı sınıfta yan yana oturmaz, gerekmedikçe birbirleri ile konuşmazlar.

Öğrenciler, şaşırtıcı bir hızla öğrenirler. Bu da öğretmenlerin hoşuna gider.

Bireysel iç koşul olarak öğrencilerin görünüşlerinin sağlıklı, genel sağlık durumlarının ve gelişim durumlarının iyi olması, davranış kazandırmada en önemli koşulun sağlandığını gösterir. Her ne kadar elleri yüzleri kir pas içinde, bazı öğrenciler uyuz ise de öğrencilerin şaşırtıcı bir hızla öğrenmeleri ve bu durumun öğretmenlerin hoşuna gitmesi, öğrencilerin genel yetenek

(zekâ) yönünden yeterli, dolayısıyla öğrenme için iç koşulların yeterli olduğunu anlatır. Ayrıca, iki aşiret arasındaki anlaşmazlıkların öğrencilere yansımalarına rağmen (dış koşul), öğrencilerin hızla öğrenmesi, öğrencilerin isten-dik davranışları kazanabildiği anlamına gelir.

3.2.6. Eğitim Programı

Program (Yunanca); bir işin bölümlerini, her bölümün yapılış sırasını, zamanını ve nasıl yapılacağını gösteren tasarımı, anlamına gelmektedir. Eğitim de programlı bir iştir. Eğitimde “program” kavramı; Eğitim Programı, Öğretim Programı, Müfredat Programı, Ders Programı gibi değişik adlar altında kullanılmaktadır (Büyükkaragöz, 1977).

Eğitim Programı; okulun, okul içi ve dışındaki bütün durumlarda arzu edilen sonuçlara ulaşmak için giriştiği çabaların tümü, olarak tanımlanmaktadır. Eğitim Programı; bir eğitim kurumunun çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, Millî Eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm faaliyetleri kapsar. Öğretim, ders dışı kol faaliyetleri, özel günlerin kutlanması, geziler, kısa kurslar, rehberlik, sağlık vb. hizmetler ve fonksiyonlar bu çerçeveye girer (Varış, 1978).

Eğitim Programları tanımlarında; amaçlar (Millî Eğitimin ve kuruluşun), öğretim ve ders programları, dersi içi etkinlikler (üniteler), ders dışı etkinlikler (eğitici kol çalışmaları, kurs, gezi, toplantılar, belli gün ve haftaların kutlanması, sağlık ve rehberlik çalışmaları), yöntem ve teknikler, zaman, değerlendirme etkinlikleri, ortak özellik olarak bulunur (Büyükkaragöz, 1977).

Romanda, eğitim programı ile ilgili verilen bilgiler aşağıda belirtilmektedir. Bunlar:

Nebiye'nin babası Kadir Amca öğretmenlerle vedalaşır ve kızı ile kucaklaştıktan sonra, "Birbirinize sahip çıkın! Vatana millete yararlı olun!" diyerek, kamyonetin sürücüsüne yerini geçer.

Öğretmenler, insanın değiştirilmesi için ilkin çevrenin değiştirilmesi gerektiğini, az çok bilirler. Bilirler ama yaşadıkları çevrede büyük değişikliğe güçlerinin yetmeyeceğini de bildiklerinden, kafaları değiştirmeye çalışırlar.

Köylüler, biraz da akli gözünde insanlardır. Duyduklarından çok gördüklerine inanırlar. O hâlde öğretmenler, genç kızlara elleri ile dokunup, gözleri ile görebilecekleri bir şeyler göstermeli ve uygulamalı idiler.

Öğrencilerin okula gidip gelme kuralları, okul çevresinin durumu ve dış, ağız ve el temizliği gibi konularla geçer.

Yöntem olarak, önce kendi aralarında yapmayı düşündükleri işi tartışır sonra karara varırlar.

Köylülerle konuşurken, seslerini yükseltmezler, kendilerine hakim olurlar.

Romanda amaçlar ile ilgili ifadeler incelendiğinde, “Vatana millete yararlı olun!” hedefinin eğitimin siyasal işlevini gerçekleştirmek olduğu görülür. Çünkü her ülke, kendi siyasal ve toplumsal amaçları doğrultusunda kuşaklar yetiştirmek ister. Toplumsal çıkarların korunması ve sürdürülmesi anlamında her toplumun siyasal amaçları bulunmaktadır. Eğitim kurumları da toplumun siyasal amaçlarını bireylere kazandırarak sürdürülmesi işlevini yürütmektedir (Topses, 2018).

Diğer bir amaç olarak, okulda, temizlikle ilgili (ağız, diş ve el temizliği gibi) bilgiler verilerek, öğrencilere temizlik alışkanlığı kazandırmaktan söz edilmektedir. Okul, sınıf ortamında öğrencilere kazandırılacak başka herhangi bir –bilişsel, duyuşsal, devinişsel- hedeften ve konudan bahsedilmemektedir.

Okul dışında, konu/etkinlik olarak, çevre sorunlarının çözülmesi, toplumun/köyün geliştirilmesi ile ilgili yapılan çalışmalar; hela yapımı, kadınların yıkanma yeri, yol yapımı (yola taş döşenmesi), uyuz hastalığı, biçki dikiş kursu, 23 Nisan kutlamaları ve âşıklara yardım (kız kaçırma) konularına yer verilmiş olup, bu konular „çevre“ bölümünde genişçe anlatılacaktır.

Öğretmenler, çevre sorunlarının çözümü konusunda yöntem olarak köylüye karşı, „anlatım yöntemini“ kullanırlar. Kendi aralarında ise „tartışma yöntemini“ kullanır, bir karara vardıldıktan sonra konuyu uygulamaya geçerler. Köylülerle konuşurken, kendilerine hâkim olur, genellikle seslerini yükseltmezler.

3.2.7. Çevre

Okulun yakından ilişki içinde bulunduğu grup ve kurumlar, okulun çevresini oluşturur. Okul, toplumdaki bireylerin eğitilmesi işini üstlendiği için, birçok grup ve kurum, okullarda gerçekleştirilen

çalışmalarla ilgilenir ve bu çalışmalarını denetler. Bunların en etkilileri, veliler, okul aile birliği, işverenler ve basındır. Çevrenin, okul üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak bir baskı ve denetleme gücü vardır. Veliler, okul ile ailedeki eğitimin tutarlı olmasında ve amaçlarına ulaşmasında önemli bir rol oynar.

Okul çevresindeki grupların beklentileri ile okulda yer alan çalışmalar ve okulun amaçları arasında bir denge kurulduğu zaman, bu gruplar okula destek olabilir ve eğitimin niteliğini olumlu yönde etkileyebilir. Bu nedenle, tartışma çıkmaması için, çevre ile iyi bir iletişim kurulması ve çevrenin aydınlatılması gerekir (Fidan ve Erden 1998; Erden, 1998).

Romanda, çevre ve çevre ile ilişkiler ve yapılan işler hakkında, verilen bilgiler şöyle belirtilmektedir:

3.2.7.1. Hela Yapımı

Öğretmenler hela sorunu karşısında büyük rahatsızlık duymaktadır. İvedilikle bu sorunu çözmek ve geliştirmek isterler. Bunun için neler yapmaları gerektiğini kendi aralarında tartışırlar. Emine'nin, "Öğrencilerimizin evine misafirliğe gidelim, onların yaşadığı ortamı yakından tanyalım," önerisini tartışarak kabul ederler. Ziyaretin hangi ağadan başlanacağı önceliğini de ad çekimi yaparak, Cano Ağa ile belirlerler. Ertesi gün haber gönderip, gelecek cevabı beklerler. Cano Ağa ile hela sorununu konuşurlar. "Köyde hiçbir evin helası yok. Kazıklara tutunarak, uçurum başlarına hacetini yapmak illiklidir. Pislığe konan sinek, sonra gelip elimize yüzümüze konacaktır. Köyde taş, ağaç ve bol su olduğu hâlde, niçin hela inşa edilmiyor?" diye sorarlar ve "Atalarımızdan böyle görmüşüz," cevabını alırlar. Bu cevap üzerine Selma, "Cano Ağa, sizin dedelerinizin radyosu var mıydı?.. Radyonun adını bile duymamışlardı ama şimdi evinizde radyo ve lüks lambası var," karşılığını verir. Cano Ağa da, "Yaho, boş verin böyle şeyleri. Sizler bugün var, yarın yoksunuz. Milletin helasından size ne?" der.

Bir başka akşam da, Göli Aşireti reisi Affan Ağa'nın evine giderler. Affan Ağa ile de hela konusunu konuşurlar. Sonraki günlerde muhtar Yusuf Kılıç ile köy ihtiyar heyeti üyelerini ziyaret ederler. Ev ziyaretleri köyde duyulunca, öğrenciler parmak kaldırarak, "Öğretmenim bize de gelecek misiniz? Ne zaman geleceksiniz?" derler. Köylüler de "Bize de gelecek misiniz?" sorusunu yineler. Ev ziyaretleri sürer ve köyde bir olay olur. Sonraki günlerde ve haftalarda, ziyarete gidilen ailelerin hanımları, genç kızları ikişer üçerli gruplar hâlinde öğretmenleri ziyarete gelir. Katunahıları yakından tanıdıkça, onların kendilerine olan ihtiyaçlarını görür anlarlar. Onlara karşı duyguları acımak değildir. Onlara yardımcı olmak, bir şekilde sahip çıkmaktır.

Köyde hela diye bir şey yoktur. Hacet gelenler, köyün açıklığındaki derin uçurumlu bir tarlaya gider, uçurumun kenarlarına sıra sıra çakılan sivri kalın kazıklara, eteğini sıyrarak çömelir, kazığa sıkıca tutunup, kışını uçuruma vererek ihtiyacını giderir. Erkek kadın, genç çocuk herkes böyle yapar. Her ailenin bir iki kazığı vardır.

Zübeyde Öğretmen yer yer yılğınlığa kapılır. "Uğraştığımızı değmez, bu köylü değışmez," Selma da kararlı bir biçimde "Doğan her çocuk, doğanın yeni bir denemesi, yeni bir sesi, bir tür parmak izidir, değışmeleri gerek," der.

Köylülerle konuşurken, ellerinden geldiğince seslerinin tonunu yükseltmemeye, kızıp bağırılmaya, kendilerine hâkim olmaya çalışırlar. Aksi hâlde, köylülerle aralarının açılacağını düşünürler.

Günler geçip giderken, bir gün her iki aşiretten birkaç öğrenci okula gelmez. Gelen öğrencilerin de suratları asıktır. Birbirlerine kötü kötü bakarlardı. Nedeni sorulduğunda; “Öğretmenim, köyde kötülük vardır, ölüm olmuştur. Berti Aşiretinden Rıza uçurumdan uçmuştur. Candarma oradadır. Göli Aşiretinden birileri dün gece Rıza'nın hacet kazığına gevşetmiş olmalı. Rıza tutununca, kazığı ile

birlikte uçuruma düşmüş, ölmüştür. Candarmalar devriye gezmekte, ölünün başını beklemektedirler,” derler. Öğretmenler durumu bildirince müdür Cemal Bey, “Bırakın, yesinler birbirlerini!” diyerek, köylüye karşı nefretini kúsar.

Rıza'nın hacet kazığı ile birlikte uçuruma düşerek ölmesi, köyde büyük bir yankı uyandırır. Beş öğretmen bu durumdan yararlanarak, köyün ortak derdi olan hela sorununu çözmeye karar verir. Helasız köy olmaz. Ayrıca, okula devam eden 70'e yakın öğrenci için de hela yoktur. Öğrenciler ders aralarında çakıl yığınların oraya, açıklığa gidip gelirler. Öğretmenler bu durumdan derin utanç duyarlar. Çünkü onlar, eğitimcidirler. Temel davranışları okulda öğretmiyorlarsa, başka hiçbir yerde öğretmezler. Bunları enine boyuna konuşup tartışır ve köylülere okunmak üzere bir duyuru kaleme alırlar. Herkesi köy meydanında toplanmaya çağırırlar. Köylüye kahvelere giderek duyururlar. Fakat köylü toplantıya gelmez.

Tülay muhtara, “Dün okuduğumuz çağırımı duymadınız mı? Niçin toplantıya gelmiyor, köylülere örnek olmuyorsunuz? Sorumluluklarınızı bilmiyorsunuz!” diye sertçe çıkışır. Selma da, “Çok ayıp, koca köyde bir tane hela yok. Helasız ev, helasız okul olur mu hiç? Bu konu ile ilgilenmezseniz, dilekçe yazarak durumu acilen Mardin Valiliğine bildireceğiz,” der. Durumu karakol komutanına da anlatır, “Köyde kimsenin evinde hela yok. Okul da öyle. Böyle şey olur mu? Çağdışı bir durum bu. Birbirinizin kazıklarına gevşeterek, ölümlere neden olmak, bu çağ dışılığın en belirgin kanıtı. Her evin mutlaka bir helası olmalı. Helasız eve ceza yazılmalı. Bunları köylülere söyleyip, onları toplantıya çağırdığımız hâlde kimse gelmedi... Biz Rıza'nın ölümünü fırsat bilerek, hela konusunun üzerine gitmeye karar verdik. Siz de bu işe el atınız, etkisi olur,” derler. Bunun üzerine Bekir Başçavuş, duyuruyu dört örnek çoğaltarak, imzalar ve mühürleyerek köy kahvelerine astırır. Astırmadan önce de sertçe okutur. Duyuru okunduktan sonra köylüler, hela yapmaya karar verir. Çünkü askerleri çok sayarlar.

Öğretmenler akşam okul ve ev helaları nasıl olmalı, diye çizimler yapar. Hela yerleri rüzgarın esmediği yönde kazılmalıdır. Okul öğrencileri için, biri kız, dördü erkekler için yan yana beş hela kabini yapılmalıdır.

Öğretmenler kahvede, hela sorununun bir uygarlık sorunu olduğunu

anlatırlar. Okuldan getirttikleri ayaklı karatahtada, helanın nasıl olması gerektiğini, tebeşir ile çizimler yaparak gösterirler. Kabinin üç yanının sıvalı duvarlarla örülmesi gerektiğini, üst kısmının tahta ile kapatılmasını, giriş yerinde bir kapı olacağını, helanın altına derin çukur kazılması gerektiğini uzun uzun anlatırlar.

Köylüler anlatılanları ilgi ile izlerler. Dinleyicileri çoğu, evlerine ziyarete gidilen köylülerdir. Ev ziyaretlerinin karşılığı böylece alınmaya başlar. Kahvelerdeki bu çalışmalardan sonra köyün iki ağası ziyaret edilir. Köyün büyükleri olarak örnek olmaları gerektiği, arka tekerleğin her zaman ön tekerleği izlediği belirtilerek, "Eğer sizler evlerinize birer hela yaptırırsanız, köylüler sizi örnek alacaklar, evlerinin önüne onlar da birer hela yapacaklardır," denilir. Birbirleri ile gizliden gizliye yarışan ağalar, hemen aynı gün hela yaptırmaya başlar. Üç dört gün içinde iki ağa ile muhtar ve ihtiyar heyeti üyeleri evlerinin önüne helaları oturtur. On gün içinde yapılan hela sayısı yirmiyi aşar. Öğretmenler de hafta sonları gittikleri Mardin'den plastik ibrik alarak, hela kullanılmak üzere, köylülere armağan eder. Kış bastırmadan helalar bitirilir ve artık kimse uçurumun başına gitmez, hacet kazığı kullanmaz olur. Muhtar da tüm hacet kazıkların yerinden söktürür ve yaktırır.

Köylüler öğrenciler için beş adet hela çukuru kazar, üç gün içinde işi bitirirler. Helaların kapısını beyaza boyar, üzerine "kızlar için", "erkekler için" yazarlar. Helalara içi su dolu plastik bidonlar koyarlar. Heladan sonra ellerini sabunla nasıl yıkayacaklarını öğretir, bazı öğrencilerin açık araziye gitmelerini önlemek için bekçiler koyarlar.

Helaların gerekliliği konusunda, öğretmenlerin yaptığı ev ziyaretleri, anlatım çalışmaları bir sonuç vermez. Bu arada Berti Aşiretinden Rıza'nın hacetini yaparken uçurumdan düşüp ölmesi olayını öğretmenler, „fırsat eğitimi“ yapmak üzere değerlendirmek ister. İsterler ama yine köylülerden istek gelmez. Bunun üzerine Bekir Başçavuş'a duyuru yaptırarak, köylüyü toplarlar ve hela yapmayanları Valiliğe şikâyette bulunulacağını söylerler. Bunu üzerine köylüler hela yapmaya başlarlar. İlk helaları ağaların yapması, köyde her ailenin ziyaret edilmesi ve asker korkusu hela yapımında etkili olur.

3.2.7.2. Kadınların Yıkanma Yeri

Köyün alt yanında, suyu çok temiz akan bir dere vardır. Derenin kenarında iki insan boyunda bir duvar örülüdür. Duvar, sıvasız olup, taşları kalın ve uzundur. Duvar sıvasız örüldüğü için, taş aralarından içeri rahatlıkla görülebilmektedir. İçeride dört kulplu büyük bir kazan vardır. Kadınların yıkanma günü gelince, kazan suyla doldurulur ve odunla su ısıtılır. Bacadan bol duman çıkar. Kadınlar yıkanma günü geldiğinde, anadan doğma soyunur ve

kepçelerle, su kabağıyla kazandan su alıp dökünür. Öğretmenler, gezmeye gittikleri bir gün aşağıları gözler. Kadınların yüksek taş duvarların ortasında kiminin çırılçıplak yıkandığını, kiminin saçını taradığını, kimisinin de çamaşır yıkadığını görürler. Üstlerini, göğüslerini havlu ya da peştamal ile örtmemişlerdir. Bedenleri, balık eti gibi parlamaktadır. On iki, on dört yaşlarında bir grup erkek çocuk, duvarın taşları arasına yüzlerini dayamış, içeride yıkananları gözetlemektedir. Kadınlar bu durumdan habersizdir. Öğretmenler yanlarındaki çocuklara, durumun çirkinliğini anlatır. Köye gidince de erkeklerle anlatmaya çalışırlar.

Öğretmenler, kadınların yıkanma yerinde gördüklerini kendi aralarında tartışır ve sonunda “Kadınların Yıkanma Gününe Dair Rapor” başlığı altında bir rapor kaleme alırlar. Raporu kime vereceklerini de konuşurlar. “Okul müdürüne verelim” önerisi, “O pısrığın teki. Üç yıldan beri burada müdürlük ve öğretmenlik yapıyor. Yıkanma yerinde olup bitenleri görmemiş mi?” denilerek reddedilir. Karakol komutanına da vermek uygun görülmez. “Yarın öğle tatilinde kahveye gidelim. Kağıdı elimize alıp, her şeyi yüzlerine karşı okuyalım,” diye karar alırlar ve ertesi gün kahvelerin yolunu tutarlar. Şanslarından muhtar ile ihtiyar heyeti üyeleri de oradadır.

Tülay, “... Köyle ilgili size anlatacaklarım var,” diyerek hemen söze başlar: “Ağalar, ağabeyler, biz beş öğretmen dün on kadar öğrenciyle yukarı dağlara çıktık. Arkadaşımızın dürbünüyle köye bakarken yıkanma yerinde, çıplak kadınlarımızın gözlendiğini gördük. Yaşları on üç, on dört dolayında dokuz, on erkek çocuk duvar deliklerinden kadınları, kızları seyrediyordu. Soruyorum size, bu nasıl ahlak anlayışıdır? Bu nasıl namus anlayışıdır? Bu köyde kadınlarla kızlar insandan sayılmıyor mu?” der.

Bu söz karşısında köylüler, tokat yemiş gibi olur. “Sözünüz doğrudur,” derler. Tülay devamla, “Burada namus için adam öldürüyorlar. Peki, yıkanan kadınlarınızın, kızlarınızın duvar deliğinden izlenmesine nasıl göz yumuyorsunuz?.. Buna mutlaka bir çözüm bulunması gerek,” der. Dinleyenler arasından genç, bıyıklı biri, “Gözleyen de, gözlenen de bizdendir. Bundan size ne?” diye sorar. Tülay yine sert bir çıkıştan sonra, “Gözetlenmek ve gözetlemek kötü şeyler değil midir?” diyerek sözünü bitirir. Kahveye bir uğultu çöker. Bazı erkekler hak verir, bazıları sırtırlar. Muhtar, “Muallimler sağ olun, var olun. Bundan böyle, yıkanma gününde oraya tek bir erkek ayak basmayacak, iki üç yüz adımdan fazla erkek yaklaşmayacak,” der ve Yıkanma Yeri sorunu böylece çözümlenmiş olur.

Öğretmenler, kadınların yıkanma yerinde gençler tarafından gözetlenme olayını, kahvede oturan köylüler ile köy ihtiyar heyeti ve muhtara duyurarak, bu durumdan öncelikle köylülerin „farkında olmasını“ sağlar. Sonra bu duruma kayıtsız kalan köylülerle tartışılması, sorunun çözümünde önemli

bir adım olur. Böylece, kadınların yıkanma gününde, yıkanma yerine üç yüz metreden fazla yaklaşamayacağı karar altına alınmış olur.

3.2.7.3. Yol Yapımı (Yola Taş Döşeme)

Öğretmenler bir gün Naima adlı bir kadının doğum yapamadığını ve sabaha kadar bağırdığını duyar. Bunu fırsat bilerek Naima'yı ziyarete giderler. Köyde ebe yoktur. Köylülere, "Kadını sedye ile Mardin yoluna kadar taşıyalım. Oradan geçen bir arabaya atarak Mardin'e ulaştıralım," derler. Öneriyi kimse ciddiye almaz. Durumu Bekir Başçavuş'a bildirirler. Başçavuş merkezden ambulans ister. Ambulans gelir fakat köy yolunda çamura saplanır. Tekerlekler döndükçe çamura gömülür. Ne ileri gidebilir, ne de geri çıkabilir. Sürücü ve ebe araçtan inip köye yürümeyi denerse de yağmur ve çamur yüzünden adım atmaları mümkün olmaz. Aracı ite kaka köye getirip, Naima Hanımı araca taşırlar ama Naima yarım saat sonra kan kaybından ölür.

Öğretmenler, Naima'nın ölümü „fırsat eğitimi“ olarak değerlendirirler ve köyde herkese "Yol çamur olmasaydı, ambulans yolu iki dakikada gelir ve Naima kadın kurtulurdu. Çamur yüzünden Katuna köyü genç bir kadını kaybetti," diyerek, 700 metrelik yolu taş ile döşemeye karar verirler. Köyde taş ve işsiz insan çoktur. Hela ve Kadınların Yıkanma Yeri sorunundan sonra sıra bu sorunun çözümüne gelmiştir.

Öğretmenler, yol yapımı/yola taş döşenmesi karşısında, müdürün umursamaz ve ilgisiz davranışları karşısında şaşırırlar. "Müdür Bey, bizim yapmak istediklerimizin köye zararı değil, yararı vardır. Hem bu köylüler bizim düşmanlarımız değil ki? Bizim buradaki düşmanlarımız cehalet, tembellik ve geri kafalılık," derler. Cemal Bey yine oralı olmaz. "Vallahi benden size söylemesi. O zaman buyurun, çamura batın, çıkın! İnsanlarla boğuşun, çekişin..." der. Bunun üzerine öğretmenler; "Müdür Bey, gün gelecek, bu insanlar bizim istediğimiz her işe seve seve koşacaktır," deyince Cemal Bey alay ederek, "İnşallah, göreceğiz," karşılığını verir.

Öğretmenler cuma günü ikindiüstü çocuklara, "Yarın hepiniz eşeklerle, okula geleceksiniz ve beraberinizde çuval, heybe, sedye, kürek, kazma, balyoz getireceksiniz!" der. Cumartesi günü her çocuk, istenen diğer eşyalarla birlikte birer ikişer eşek getirir. Çocuklar kahvelere, babalarını, ağabeylerini, amcalarını çağırılmaları için gönderilir. Erkeklerin bir kısmı gelmez. "Bıktık bu muallimlerin işgüzarlığından!" derler. Tülay kahveye gidip, ellerini beline koyarak, "Ey erkeğim diyenler! Ey imanı killiler! Sizler nasıl erkeksiniz? Daha üç gün önce çamur yüzünden Naima kadını kaybetmediniz mi? Size bu ders olmadı mı? Ben genç kız halimle köyünüzün yoluna taş taşıyıp, taş döşüyorum, eşek gibi çalışıyorum da sizler niçin çalışmıyorsunuz? Ne biçim erkeksiniz? Her yer çamur içinde yüzüyor. Çevreniz taş dolu. Niçin taş alıp

atmıyorsunuz? Kolunuz mu yoruldu?” diye yüksek sesle çıkışır. Bunun üzerine erkekler ayağa kalkar. Kahve sahibi de, “Bacımız doğru söylüyor. Çayhaneyi kapatıyorum.” diyerek, Tülay’ın yanında yer alır. Böylece otuz kadar erkek daha çalışmaya katılır. Yetmişten fazla erkek, eşek ve çocuklar bir araya gelerek çalışmayı başlatır.

Selma da öne çıkarak, “Amcalar, ağabeyler, kardaşlar! Planımız şudur: Görüyorsunuz, köyün her yanı taş dolu ama yollarda çamurdan çıkmıyoruz. Köyden okula, okuldan da Mardin şosesine aşağı yukarı bir kilometrelik yol var. Bu yola düşen adam iki saatte ulaşamıyor. Bu çağda ayıptır bu. Rahmetli Naima’yı bu yüzden kaybettik. Biz bugün varız, yarın yokuz. Oysa siz bu köyde yaşıyorsunuz. Yol işini kesin olarak halletmemiz gerek. Biz şimdi köyden okula, okuldan da sapağa kadar yolu belirlemek üzere ip gereceğiz. Sonra da yan yana iki adım yürüyecek genişlikte yola taş döşeyeceğiz. Bizim bu işten hiçbir çıkarımız yoktur. Sizi bunun için çağırdık. Hayır, biz çalışmıyoruz, böyle gelmiş, böyle gider, diyorsanız, biz beş kız bir ay, iki ay çalışarak bu yola mutlaka taş döşeyeceğiz... Ne diyorsunuz? Bize yardım edecek misiniz?” der.

Bunun üzerine köylüler hep bir ağızdan, “Edeceğiz!” derler. Tülay da, “Arkadaşımız Selma’nın dediği gibi, her yer taş dolu. Bu kadar taşın içinde, niçin çamura teslim olalım? Bu yola taş taşıyıp döşeyeceğiz **“Çeşmelerden bardağın/ Doldurmadan kor isen/ Bin yıl anda durursa/ Kendi dolası değil.”** demiş Yunus Emre. Yani, taşı alıp çamura siz koymazsanız, çamurdan asla kurtulamazsınız. Taşın kendisi gidip çamuru örtmez.” der.

Köylüler, “Tamam, anladık. Şimdi ne yapacağız, onu söyleyin!” derler ve taşları toplayıp çuvallara, sepetlere, heybelere doldurmaya başlarlar. Bu arada Cemal Bey, pencereden öğretmenlere bakmaktadır. Yanlarına gelip de, “Kolay gelsin!” demez. Üç yıldan beri müdürlük yaptığı Katuna’da aklının ucundan bile geçirmedeği yol işine başladığı için âdeta öğretmenlere kızar. İki günde bir kilometrelik yol döşenir.

Pazartesi günü öğretmenler, Cemal Bey’den “Yol çalışması yaptıkları için gelemeyeceklerini, bunun toplumsal bir çalışma olduğunu” söyleyerek, izin isterler. Müdür izin vermez. Öğretmenlerle tartışır. “Köylülerle senli benli oluyorsunuz. Öğretmensiniz, öğretmenliğinizi bilin! Siz burada Karayollarının elemanı değilsiniz. Köyün her işine burnunuzu sokmayın!” der.

Öğretmenler de, “Köylüler bizim yurttaşlarımızdır. Millî Eğitim Temel Yasası eğitim-öğretim, diyor. Eğitim, okul dışındaki davranışlarla ilgili olduğuna göre, öğretmen her şeyden önce köylüye örnek olmalı. Yalnızca çocuk okutup, maaş alan tipler değiliz. Köylüye yol göstermek, neden onların işine karışmak olsun?” der. Müdür bu cevaba çok sinirlenir. Tülay, “Köyde her şey çamur ve pislik içinde yüzüyor. Çocuklar okula çamur tomarıyla geliyor,

okulu sınıfı kirletiyorlar. Bunlar size bir şey söylemiyor mu?” der.

Bunun üzerine Müdür, “Benimle tartışmayı bırakın. Sizler buraya stajyer olarak geldiniz. Öğretmenliğinizi yapacaksınız yapın. Yapmayacaksınız, Millî Eğitime rapor edeceğim sizi,” der.

Öğretmenler, “Müdür Bey, hiç durmadan rapor edin bizi. Biz de sizin hakkınızda rapor yazıp köylülere imzalatacağız ve Millî Eğitime, Valiye sunacağız. Bu köyde ne yapmışsak hepsinin raporunu tek tek tutmuş durumdayız,” derler. Cemal Bey bu tepki karşısında, “Peki ne yaparsanız yapın, ben karışmam,” diye karşılık verir ve lojmana girer. Sonraki günlerde hep, “Size mi kaldı köyün, okulun yolu, helası. Bu işleri başıma siz açtınız. Siz gelmeden önce ne güzel yaşayıp gidiyordum,” diye söylenip durur.

Öğretmenlerin, hela ve yıkanma yeri sorununu çözdükten sonra kendilerine güvenlerinin arttığı, bu nedenle yola taş döşeme sorununu çözmek için harekete geçtikleri söylenebilir. Çünkü Cemal Bey’in ve köylülerin tüm ilgisizliğine rağmen iki işi başarmışlardır. Naima adlı kadının, ambulansın yolda çamura saplanması nedeniyle hastaneye ulaştırılmadan ölmesini bir „fırsat eğitimi“ olarak değerlendirirler. Bu kez işe çocukları da katarlar. Köylüler yapılacak işe yine ilgisiz kalınca, Tülay öğretmen kahveye giderek, köylülerle tartışır. Kahveci de Tülay Öğretmen’e destek verince, köylüler bir bayan karşısında daha fazla tartışamaz ve çalışmaya katılırlar. Burada, ikna yönteminin işe yaramadığı, iş yaptırmak için bir zorlama/yaptırım gerektiği anlaşılmaktadır.

3.2.7.4. Uyuz Hastalığı

Uyuz hastalığı köylüler arasında yaygındır. Bazı aileler, durmadan kaşınan derilerini kıpkırmızı kanatan bebelerini engellemek için ellerini, kollarını yanlarına sıkıca bağlarlar.

Okulda elli dokuz oğlan çocuğundan on birinde uyuz hastalığı vardır. Nebiye ve Emine uyuz hastalığı ile ilgili olarak, fena hâlde yılgınlığa kapılır. “Yıllanmış geleneklerin önünde duramayız. Köylülerin işlerine burunlarımızı daha fazla sokmayalım. Çalışmalarımızı okulla sınırlı tutalım.” derler. Selma, Tülay ve Zübeyde, karşı çıkarak, “Hayır! Bu insanlar kendi güçlerinin, kendi olanaklarının farkında değiller. Onlara bu gerçeği göstermeli, anlatmalıyız.” diye diretirler.

Öğretmenler bir hafta sonra Mardin’e gittiklerinde, Mardin Sağlık Ocağına uğrayarak, durumu rapor hâlinde yetkililere sunarlar. Yetkililer bu davranıştan memnun olur. “İlk defa sizin gibi genç öğretmenler durumu bize rapor ediyor,” derler. Sonra da iki tane, beş kiloluk kükürt torbası ve bir çuval kükürtlü sabun verirler. Öğretmenler aldıkları bu kükürt tozlarını öğrencilere dağıtır.

Mardin Sağlık Ocağı yetkililerinin buyruğu üzerine, köydeki uyuz çocukların saçları kökünden kesilecek, sonra da bol kükürtlü sabun ve suyla günde iki kez yıkanacaktır. Öğretmenler pazartesiye ipe çeker. Okul açılır açılmaz ilk iş olarak berberi çağırır, çocukların saçlarını kesmelerini söylerler. Berber saçları kökünden keser. Saçı kesilen çocuklara, “Yarın sabah analarınızla birlikte okula geleceksiniz, sabun vereceğiz,” diyerek sıkıca uyarırlar. Salı sabahı sabun dağıtılacağı duyulduğu için çocuk sayısından çok kadın okula gelir. Uyuz çocuklarla analarını bahçede toplarlar. Her anaya, her çocuğa birer kükürtlü sabun verir, kağıt torbalar içinde kükürt tozu dağıtırlar.

Analara; “Çocuklarınızın başını sıcak suyla sabah ve akşam olmak üzere günde iki kez kükürtlü sabunla yıkayacaksınız. Çocukların yataklarına, yastıklarına kükürt tozu serpeceksiniz,” derler. Akşam da çocukların evlerine giderek, uyuzun nasıl bu kadar çabuk yayıldığı hakkında inceleme yaparlar. En büyük neden olarak, yastık kılıflarının çok kirli olduğunu görürler. Yağ ve kir içindeki uzun yastık kılıfları çıkartılarak, bol kükürtlü suda saatlerce kaynatılır. Bunları yaptırırken, bazı erkekler homurdanır ve “Bu kadar da olmaz, muallim hanımlar yastık bezlerimize bile karışır oldular(.)” derler. Öğretmenler bu homurdanma karşısında aldırış etmez. Çünkü ne yaptıklarını, nereye varacaklarını çok iyi bilmektedirler.

“İnsanlar hep aynı olmaz, değişmeleri gerek. İnsanlar aynı olsalardı, bin yıl önceki gibi olurlardı. Otobüs, kamyon olmasaydı, sizler Mardin’e iki saatte değil, atalarımız gibi at ya da eşek sırtında bir günde giderdiniz. Hastane, doktor, hemşire yüzü görmezsiniz. İnsanlar değişmeselerdi, otobüs, kamyon, uçak yapabilirler miydi? Elektriği, radyoyu, telefonu bulabilir, kullanabilirler miydi?” diyerek, değişmenin gerekçesini anlatırlar.

Uyuz konusundaki çalışmalar sonuç vermeye başlar ve iki üç gün sonra hiçbir çocuk başını, bedenini kaşımaz olur. Saç derileri de eskisi gibi yanmaz, kanamaz ve kabarmaz. Uzayan saçlar da dökülmez. Uyuz tedavisinden sonra köyde öğretmenlerin itibarları yükselir. Onlar geldiğinde saygıyla ayağa kalkarlar. “Ellerinizi dert görmesin! Allah ne muradınız varsa versin!” diye dua ederler.

Öğretmenlerce, uyuz hastalığı ve sağaltımı konusunda köylünün bilgilendirilmesi ve Sağlık Müdürlüğü görevliler ile işbirliği yapılması, belki de yıllardır süren uyuz sorununun kolayca çözülmesini sağlar. Bunun yanında, devletin de köye ulaşmasına neden olur. Ayrıca, sorunu çözme konusunda ilk adımı atan ve gerekli çalışmaları yapan öğretmenlerin saygınlığı fark edilir bir şekilde artar.

3.2.7.5. Biçki, Dikiş Kursu

Katuna kızlarının elleri hünerlidir. Gösterilen nakış ve oyayı hemen

kavrarlar. Öğretmenler onlara, eski davranışlarının üzerine yeni davranışlar kazandırmaya karar verirler. Genç kızlara elleri ile dokunup, gözleriyle görebilecekleri şeyleri gösterip uygulamak isterler.

Katuna 'da otuza yakın genç kız vardır. Öğretmenler boş zamanlarında onlara bir biçki-dikiş kursu açmayı ister. İsterler ama ellerinde yeterli sayıda dikiş makinesi, kumaş, iplik, makara ve mezura yoktur. Köyde beş tane dikiş makinesi olduğunu sorup öğrenirler. Makinelerin hepsi de eski, yağsız ve el ile çevirmelidir. Makine sahipleriyle görüşerek, belli günlerde, belli evlerde toplanmaya karar verirler. Mardin "e gidişlerinde kendi paraları ile ucuz patiskalar, bezler, kurdeleler, değişik renkte makara iplikleri satın alıp gelirler. Ucuz patiskalar üstüne düz dikişler yaparlar. Kullanılan bezlerden çarşaflar, yastık kılıfları, peçeteler, renkli renksiz ipliklerle dikişler yaptırırlar. Kesilen parçaları atmaz, değerlendirirler. Kenarları farfarlı, dalgalı örtüler dikerek, içlerine sinek, toz girmesin diye örtü dikerler ve köylülere verirler. Kaşık, çatal, bıçak konacak torbalar da diker ve köylülere hediye ederler. Ağanın karısı da kursa katılınca, kursa ilgi artar.

Kurs haftada üç gün olmak üzere, bir buçuk ay sürer. Kursa on yedi-geç kız katılır. Öğretmenler Mardin "e gidince, Kızılay "dan ucuz patiskalar, biçki dikiş iplikleri alırlar. Kızlarla, dantelli örtülerle, küçük mendiller dikerler. Mardin "den büyük mağazalardan, hayır kurumlarından ucuz çamaşır mandalları alıp, köylülere çamaşırı asarak kurutmayı gösterirler. Keçilerin kirli meme örtülerini toplayıp yakarlar ve yerine beyaz bezden diktikleri yeni meme örtülerini verirler.

Öğretmenler, köylülerin ellerinde bulunan dikiş makinelerini kullanılabir hale getirerek, ihtiyaç duyulan giysileri dikmeyi öğretirler. Ayrıca, Kızılay 'dan sağladıkları biçki dikiş malzemeleri ile hem Kızılay 'ın tanınmasını, hem de ihtiyaç duyan kişilere ulaşmasını sağlarlar.

3.2.7.6. Âşıklara Yardım (Kız Kaçırma Olayı)

Bir gün, sabah saat beş sularında, öğretmenlerin kapısı çalınır. Gelenler Livaze (15) ile Nihat (18) adlı iki genç birbirlerine âşıktır. Şeyh Pulan(63), Livaze ile evlenmek ister. Ailesi de bu evlenmeyi uygun görüp kızı Şeyh "e verince, Livaze ile Nihat kaçmaya karar verirler. Kararlarını uygulayıp, öğretmenlerin evine sığınır. Öğretmenler, iki âşığı evlerinde soğan ve patates çuvaları içinde saklarlar, çuvaların üstüne de otururlar. Evlerinde böyle uzun bir zaman gizleyemeyecekleri için âşıkların kıyafetlerini değiştirerek ve Nihat 'a da makyaj yaparak, âşıkların yerine de iki arkadaşlarını bırakarak yağın kar altında Mardin "e beş öğretmen gidiyormuş gibi yola çıkarlar. Ana yola kadar yürüyüp, gelen otobüse binerler. Şehre ulaşınca, garajın kuytu bir köşesinde âşıkların kıyafetlerini değiştirir, Nihat "ın makyajını silerler. Bir

pastanede kahvaltı yaparlar. Aşıkların ceplerinde sadece 520 kuruş para vardır. Üç öğretmen, her biri yirmi lira vererek altmış lira toplar ve Livaze'ye verirler. Trenle, üçüncü mevki bileti alarak Adana'ya gidin.” derler ve köye dönerler.

Köyde, öğretmenlerin kız kaçırma olayına karışmaları her ne kadar uygun görülmez ise de, olumsuz bir evlenme olayının önlenmesi olağan karşılanabilir. Böylece gelenek haline gelmiş bazı uygulamaların, her zaman sürdürülemeyeceği de gösterilmiş olur.

3.2.7.7. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Kutlamaları

Öğretmenler, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamalarının akşamı okul bahçesinde bir eğlence ve tiyatro ile halk oyunları gösterisi düzenler. Bütün köylüleri okulun bahçesine davet ederler. Jandarmalar, kavak ağaçlarından, yerden bir metre yükseklikte altı boş bir sahne yapar. Üç direk arasına çarşaftan perde yapıp çekerler. Perdeleri elle itip çekerek, açılır kapanır hale getirirler. Sandalye ve sıraları dışarı çıkarırlar. Kahvelerden de sandalye toplayarak, yüze yakın kişinin oturabileceği bir yer hazırlarlar.

İzleyicileri arasında iki ağa, başçavuş ve okul müdürü de vardır. Sahne çalışmaları sırasında, tiyatro geçmişi olan bir askerin çok yardımı olur. Öğrencilere özel giysiler hazırlayarak, sahnede halk oyunları oynatırlar. Lüks lambası ışığı altında gösteriyi sunarlar. İzleyicilere limon ve ayran dağıtırlar. Köy delikanlıları da halk oyunları oynarlar. Oyun havalarını Zübeyde Öğretmen mandolinle çalar. Ayrıca, köylülerin günlük yaşamını eleştiren küçük taklitler, skeçler yaptırırlar.

İbiş Alfabe Öğreniyor adlı iki kişilik piyesi, iki delikanlı başarıyla oynar. Köylüler gülmekten kırılır. Öğrenciler öğrendikleri Silifke kaşık oyununu, rontları, danslı türkülü oyunları oynarlar. Şenlik sona

erince kadın erkek bütün Katunalılar öğretmenleri tebrik eder. Ak saçlı Katunalı erkekler, “Bu yaşa geldik. Bu köyde eğlence, böyle birlik görmedik. Ellerinize sağlık.” derler.

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamalarına, veliler ve köylüler, gerek çocuklarını seyretmek, gerekse eğlenceleri izlemek için büyük ilgi gösterir. Veli toplantılarına gelmeyen velilerin tümü neredeyse, 23 Nisan törenlerine eksiksiz katılır. Bu durum, okul köy bütünleşmesine büyük katkı sağlar. Ayrıca, bir öğretim yılı boyunca yapılan çalışmaların değerlendirilmesi demektir. Öğretmenler, bu konuda da çok başarılı bir sınav vermişlerdir.

3.2.7.8. Beş Kardeşler Anıtı

Ders yılı sonu gelir. Karneler dağıtılır. Okul tatil olur. Öğretmenler,

yaz tatiline çıkacak olmanın sevincini, özlemini çektikleri aileleri ve arkadaşlarına kavuşacak olmanın heyecanını yaşar. Gidiş hazırlığı yapar ve bavullarını toplarlar.

1967 yılı Mayıs ayı ortalarında, öğretmenlerin köyden ayrılmalarına iki gün kala köyde beklenmedik bir sessizlik olur. O sıralarda on beş yirmi kadar erkeğin, okulun yukarısındaki dev taş yığınlarının ortasında bütün gün çalıştıkları görülür. Öğretmenler buna bir anlam veremez. Oraya bir kulübe inşa ediliyor, hissini duyarlar.

Köyde bavullarını taşıyacak tek bir yetişkin erkek yoktur. Ortalıkta yalnızca sessiz ve üzgün, kimisi ağlayan öğrenciler vardır. Öğretmenler ağır bavullarını evden indirdiklerinde, öğrencilerin peynir, badem, ceviz, kuru üzüm hediye torbaları ile karşılaşılırlar. Biraz ileride beklenen üç erkek koşarak gelir ve “Müsaade buyurun, müsaade buyurun muallimler! Biz taşırız.” diyerek bavulları alır ve taşırlar.

Ortalıkta görülmeyen köylüler, yediden yetmişe, kadın erkek, yaşlı çocuk okulun önündeki yoldan Mardin sapağına kadar giden yüzlerce metrelik yolun iki kenarında, öğretmenleri uğurlamak için sıralanmışlardır. Sıraların başında da Cano ile Affan Ağalar vardır. Ağalar, yüzlerce metrelik insan koridorunu göstererek, “Halkımızın gönül tahtına oturdunuz. Tuttuğunuz her el, her kucak sizindir.” der.

Beş öğretmen, kadınlı erkekli insan koridorunun arasından ağır ağır yürümeye başlar. Kadınların biri bırakıp, diğeri kucaklar öğretmenleri. Öğretmenler, öpülüp kucaklanmaktan neye uğradıklarını anlamazlar. Şaşırılmışlardır. Erkekler, ellerini sıkar, önlerinde eğilirler. Kara bıyıklı, aksakallı erkekler, “Allah sizden razı olsun. Sizden çok memnunuz,” derler. Kadınlar bakır leğen ve tepsilerin sırtına vurarak zılgıt çekerler. Kimi kadınlar ağlar. “Oy, kurbanoooo! Kurbanooo! Şemslerim, iyiliğin, çalışmanın aynası oldunuz önümüze. Selamete gidin, gelin. Sizi her zaman hatırlayacağız. Kurbanooo, kurbanooo.” diyerek, elleriyle öğretmenlerin sırtlarını pepelerler. Öğrenciler de çok üzgün olup, ağlayıp sızlamaktalar. “Öğretmenim gitmeyin. Okullar açılınca gene gelin!” derler.

Erkekler de, “Köyümüze hayat kattınız. Katuna 'ya hayat kattınız. Var olun, sağ olun. Sizi dünya ahret bacımız olarak gördük, sevdi. Bizi sizin gibi kimse adam hesabına almadı. Evimize misafirliğe gelmedi. Yemeğimizi yemedi. Kızlarımızın saçını taramadı. Yaptığınız iyilikleri unutmayacağız. Ne olur, gitmeyin!” der. Öğretmenler bu ilgi karşısında çok duygulanır. 700 metrelik yolu kucaktan kucağa, elden ele geçerek alırlar. Yüzleri gözleri öpülmeğe ten ıpslak olur. Köylüler ağlar. Sarılıp tekrar tekrar öperler. Yolun sonuna geldiklerinde, Bekir Başçavuş, Cemal Bey ve muhtarı bekler görürler. Teker teker ellerini sıkırlar. Cano Ağa tabancası ile üç el ateş ederek, okulun

karşısındaki taş yığınına öğretmenlere göstererek, “Bakın oraya!” der. Öğretmenler baktıklarında, tepede, taştan örülmüş, ikişer metre yükseklikte, yarım metre genişlikte, beyaz badanalı, beş tane dev sütun görür.

Cano Ağa, bu sütunların “Beş Kardeş Anıtı” olduğunu söyler. Arkasından, “Siz köyümüzün gönül tahtına oturdunuz.” der. Affan Ağa da, “Sizin hatıranız o taşlar gibi yaşayacak, o taşlar gibi kalıcı olacaktır. Biz bize değer vereni her zaman başımızın tacı ederik.” der. Bu arada öğretmenlerin duyguları son kerteye çıkmıştır. Ne diyeceklerini bilemezler ve ağlamaya başlarlar.

Tülay Öğretmen, “Şu işe bakın! Dokuz ay önce bu köye geldiğimizde, gece sabaha kadar ağlamıştık. Biz burada ne yapacağız, diyerek üzüntümüzden sabaha kadar uyuyamamıştık. Şimdi ise Katuna’dan ayrıldığımız için ağlıyoruz.” der. Cano ağa da, “Doğunun kaderidir bu. Buraya gelenler, ilkin geldikleri için ağlar; sonra da ayrıldıkları için ağlar.” der.

Bu hay huy içinde beklenen otobüs gelir ve kalabalığın ortasında durur. Kalabalığı gören şoför şaşırır. “Asker mi uğurluyorsunuz?” diye sorar. “Hayır, öğretmenlerimizi uğurluyoruz.” der Katunalılar. Öğrenciler, kendilerine daha önce öğretilen Diyarbakır türküsünü (Mardinkapı şen olur/Dibi değirmen olur), otobüsün önünde söyler. Gençler de mendil sallayarak, halay çeker. Bu hareketlilik için öğretmenler otobüsteki yerini alır ve otobüs hareket eder. Öğretmenler dışarıya, dışarıdakiler içeriye el sallar. Çocuk ve gençler bir süre otobüsün arkasından koşar, mendil sallar. Şoför, “Yirmi yıldan beri bu yolda gider gelirim, hiç böyle bir uğurlama görmedim. Allah aşkına sizler bu insanlara ne yaptınız da sizi böylesine içten uğurlar?” diye sorar. Öğretmenler; “Çok basit. Onları çok sevdik. Işık olmaya çalıştık onlara, ıstık...” der. Otobüs hızlanır.

Katunalı köylüler, öğretmenlerin kendilerine yaptığı –hela yapımı, kadınların yıkanma yeri, yola taş döşeme, uyuz hastalığının giderilmesi, biçki dikiş kursu, âşıklara yardım ve 23 Nisan kutlamaları- bunca iyiliği unutmak istemez. Bu çalışmaların karşılığını “Beş Kardeş Anıtı” yaparak ve anıtı ömürleri boyunca yaşatarak ödemek isterler. Bunun yanında tüm köylüler öğretmenleri, yolun kenarına tek sıra hâlinde toplanıp, gözyaşları, halk oyunları ve dualarla uğurlarlar. Böylece okul çevre bütünleşmesi de sağlanmış olur.

4.0. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Katuna’da Dokuz Ay romanında, Adana Yatılı Kız İlköğretmen Okulundan yeni mezun olmuş, beş kız öğretmenin, 1966 yılı Ağustos ayında, Millî Eğitim Bakanlığınca, atama emirlerinin bildirildiği Mardin il emrine, oradan da Katuna köyü İlkokulu’na yapılan atamaları ile köyden ayrılıncaya kadar geçen sürede yaptığı çalışmalar anlatılır. Öğretmenler yorucu bir yolculuktan

sonra Mardin'e varırlar. Atamaya bakan Millî Eğitim Müdürlüğü müdür yardımcısı öğretmenleri iyi karşılar ve sorunları ile ilgilenir. Ödenek yetersizliği nedeniyle, okul binaları bitirilemediği için beş öğretmenin de Katuna köyüne atandığını bildirir.

Öğretmenler ilk maaşlarını alır, sevinçle çarşıya çıkarlar. Bolca kuru yiyecek alırlar. Bavulları ve çantaları ile Millî Eğitimin kamyonetine binerek yola çıkarlar. İki saat sonra köye ulaşırlar. Karakol komutanı ile Okul Müdürü Cemal Bey karşılar onları. Eve yerleştirirler. Köy, 150 evli olup, ceviz, vişne, elma ve şeftali ağaçlarının bol olduğu yeşillikli bir yerdir. Derme çatma bahçe çitleri, sıvasız duvarları, döküntü kapıları ve pencereye benzeyen oyukları olan bir yerleşim birimidir. Yol kenarında develer, köpekler ve tavuklar görülür. Sokak, hayvan gübresi, taş ve çamur içindedir. Köyde iki ağa, iki aşiret, aşiretler arasında kan davası vardır.

Evlerde, avlularda insan karartıları, kapıların ardından kadın ve çocuk yüzleri görülür. Çekingen, uzak ve ilgisizce bakarlar öğretmenlere. Gece karanlığı bir kurşun gibi çöker insanların üzerine. Tarifsiz bir keder ve sıkıntı sarar öğretmenleri. "Dokuz ay bu köyde mi kalacağız?" diye kederlenirler.

Öğretmenlerin kalacakları evin helası ve banyosu da yoktur. Karakol komutanı, hela sorununu çözer. Katuna köyü İlkokulu sarı badanalı olup, tek katlıdır. İki küçük oda ile büyük bir derslikten oluşmaktadır. Beş sınıf bir arada "birleştirilmiş sınıf öğretimi" yapmaktadır. Okulun bahçe duvarı yoktur. İnekler, keçiler okulun çevresinde otlar. Okulun, öğretmenler için bir öğretmen lojmanı vardır ve burada Okul Müdürü Cemal Bey oturur.

Okul, 1966-1967 yılı Eylül ayında 70'e yakın öğrenci ile öğretime başlar. Okul müdürü Cemal Bey beş yıllık öğretmen olup, üç yıldır Katuna'da görev yapmaktadır. Köyün sorunları ile ilgilenmez ve sadece sınıfa girip çıkar. Ceket giyer, kravat takar. Köylüye örnek olmaz. Köyü değiştireceği yerde kendisi değişmiş, köylüleşmiştir. Enerjisi tükenmiş memur tipidir. Öğretmenlerin köylü ile kurduğu ilişkiyi kıskanır. Yeri gelince onlara akıl verir. "Oturun oturduğunuz yerde, öğretmenliğinizi yapın, abece öğretin!" der.

Beş genç bayan öğretmen Selma, Emine, Zübeyde, Nebiye ve Tülay'dır. Yaşları 18'dir. Okuldan yeni mezun olmuşlardır. Katuna köyüne geldiklerinde ayakları yere basar. Acı içinde sarsılırlar. Yalnızlığın, sahipsizliğin ne demek olduğunu anlarlar. Selma öğretmen lider tipli olup, öğretmenlerin yöneticisi komundadır. Öğretmenler ona uyarlar.

Selma öğretmen, arkadaşlarının umutsuz ve acılı hâlleri karşısında birden toparlanarak; "Davranın arkadaşlar. Ahlamanın, puflamanın yeri değil, kalkın!" diye çıkışır ve bu çıkışı etkili olur. Öğretmenlerin "İstifa edelim" çıkışları karşısında Selma Öğretmen; "Boşuna konuşuyorsunuz, hiçbirimiz istifa edemeyiz. Burada çalışmak zorundayız. Çünkü mecburi hizmetimiz var!

Katunallılar bizin insanlarımız değil mi? Bırakın ağlamayı, sızlanmayı!” der. Bunun üzerine öğretmenler, üzerlerindeki korkulu boşluğu atarlar ve çalışmaya başlarlar.

Geceleri gaz lambası ile aydınlanır, yemekleri sıra ile yaparlar. Çoğunlukla bol yumurtalı, salçalı makarna, pirinç pilavı, mercimek çorbası yaparlar. Yemek, bulaşık ve çay kahveden sonra o gün yaptıkları işleri tartışır, ailelerine mektup yazarlar.

Okuldaki 70 öğrencinin 59’u erkek, 11’i kızdır. Öğrencilerin görünüşleri sağlıklı olmasına rağmen, elleri yüzleri kir pas içindedir. Öğrencilerin teneffüslerde evlerine gittikleri olur. Okulda ilk gün, öğrencilerin oturacakları sıraları belirleme ve adlarını öğrenmekle geçer. Aşiretler arasındaki anlaşmazlık çocuklara da yansımış olduğundan, çocuklar birlikte oturmak istemez. Tüm bu olumsuzluklara rağmen çocuklar, şaşırtıcı bir hızla öğrenirler. Okula gidip gelme kuralları ile el yüz ve ağız temizliği gibi konular işlenir.

Öğretmenler, öğrencilerin değiştirilebilmesi için önce çevrenin değiştirilmesi gerektiğini ilke edinirler. Yapmayı düşündükleri işi önce kendi aralarında tartışır, karara varır, sonra harekete geçerler. Zorunlu durumlar dışında köylü ile tartışmaz, onlarla yüksek sesle konuşmazlar. “Fırsat eğitimi” yöntemini, sürekli kullanırlar. Çevreyi değiştirmek/geliştirmek için her eve bir hela yaptırma ile işe başlarlar. Arkasından Kadınların Yıkama Yerine gençlerin gitmesi engellenir. 700 metrelik yola taş döşenir. Uyuz hastalığı ile mücadele edilir ve uyuz çocuklar iyileştirilir. Genç kızlara yönelik biçki dikiş kursları açılır ve dikiş öğretilir. Köylünün sosyal işleri de ihmal edilmez ve genç âşıklara kaçabilmeleri için yardım edilir. Öğretim yılı sonuna doğru 23 Nisan Bayramı hazırlıkları yapılır ve gösterişli törenlerle bayram kutlanır. Törenlere tüm köylü katılır, etkinlikleri izler ve öğretmenleri tebrik eder.

Öğretmenlerin yaptıkları bunca işler karşısında, köylüler de boş durmaz ve onlara olan minnet borçlarını “Beş Kardeşler Anıtı” yaparak ve muhteşem bir törenle –onları- memleketlerine uğurlayarak öder.

1966-1967 Öğretim Yılı’nda Mardin Katuna Köyü İlkokulu’na atanan beş öğretmen, Öğretmen Okulunda (1948) İlkokul Programına göre yetiştirilmiştir. Bu program ile öğretmenlerin; “kötü şartları düzeltmek için çalışmaları, kendisinin ve etrafındakilerin sağlığını korumaları, çevresindeki şartları düzeltmek için çalışmaları, serbest zamanlarını temiz ve faydalı işlerle geçirmeleri, sorumlu işler almaya hazırlıklı olmaları ve çalışma zevkini duymaları,” amaç olarak (MEB, 1948) kazandırılmaya çalışılmıştır. Beş öğretmenin; çevre ile iletişim kurarak, hela yapımı, kadınların yıkama yeri, yola taş döşeme, uyuz hastalığı ile mücadele, biçki dikiş kursu açma, âşıklara yardım ve 23 Nisan kutlama törenlerinde bizzat görev almaları ve bu işleri başarmaları, programın gereği, öğretmenlerin başarısı olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca, beş öğretmenin çalışmalarında, 1961 yılında yürürlüğe giren 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Yasasının etkisinin olduğu söylenebilir. Çünkü bu yasa, Geçici Md. 3 ile “MEB bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç 10 yıl içinde mecburi öğrenim çağında bulunan öğrencileri tamamen okula kavuşturmak için gerekli öğretmenleri yetiştirmek ve ilgili planların zamanında uygulanmasını sağlamakla yükümlüdür,” demektedir. (MEGSB, 1987). Bu durum, o zamanki yeni yönetim anlayışının, eğitime verdiği değerin bir göstergesi olarak değerlendirilmesi bakımından oldukça önemlidir.

Nebiye'nin babasının vedalaşırken söylediği, “Birbirinize sahip çıkın! Çektiğiniz bu rezilliğin hakkını verin! Vatana millete yararlı olun!” (Şahin, 2017) sözünün, eğitimin siyasi işlevini gerçekleştirmeye yönelik olduğu söylenebilir. Siyasal işlev, mevcut siyasal düzene sadakati sağlamaktır. Mevcut düzene sadakatin sağlanması, gerek örgün eğitimde çeşitli derslerle, gerekse yaygın eğitimle ya da örgün eğitimde ayrı bir siyasal eğitim ile yani yurttaşların kamu işlerinin yürütülmesine etkin bir biçimde katılmasını sağlayacak, hüneler, tutumlar ve yeteneklerle donatılması suretiyle gerçekleştirilir. Bu gerçekleştirme çabasında öğretmenler geniş bir rol oynarlar (Tezcan, 2015). Eğitim kurumları da, toplumun siyasal amaçlarının bireylere kazandırılarak sürdürülmesi işlevini yürütmektedir (Topses, 2018).

Ayrıca, öğretmenlerin köyde yaptığı hela yapımı, kadınların yıkanma yeri gibi bu çalışmalar, toplumun sürekliliğini sağlamaya ve toplumu geliştirmeye yönelik çalışmalardır. Dolayısıyla eğitimin “toplumsal işlevidir.” Okul öğretim programında yer alan konuları işlerken, çevre sorunlarına özel bir önem verir. Öğrencileri buralara karşı bilinçli kılar. Okul ya da öğretmenlerin önderliği ile çözülebilecek bir sorun var ise öğretmen buna bizzat katılır. Örneğin köye su getirmek gibi (Binbaşoğlu, 1988). Romanda öğretmenler bu çalışmalara katılmanın ötesinde, çalışmalarını bizzat kendileri yapmakta, sonra halkın katılımını sağlamaktadır.

Beş öğretmenin; “Köylüler de bizim yurttaşlarımızdır. Milli Eğitim Temel Yasası, eğitim-öğretim diyor. Eğitim okul dışındaki davranışlarla ilgili olduğuna göre, öğretmen her şeyden önce örnek olmalı. Yalnızca çocuk okutup, maaş alan kişiler değiliz biz. Bizim buradaki düşmanımız cehalet, tembellik ve geri kafalık...” derken eğitimin siyasal ve toplumsal işlevini gerçekleştirmenin yanında, “halk eğitimi” yaptıkları, köylüleri kişisel ve toplumsal sorunları çözmeye ve yeni bir biçimde işleri ele almaya yönelttiği (Celep, 1995) de söylenebilir.

Romanda dile getirilen bir husus da, öğretmenlerin görevleri sırasında, diğer kamu kurum ve kuruluşları ile iletişim kurmadıkları ve kurmaları gerektirir.

Romanda verilmeye çalışılan ana fikir, öğretmenlerin görev yapacakları mezra/köylere, köy koşullarına göre yetiştirilmeyip, şehir koşullarında, şehir okullarında görev yapacak şekilde yetiştirilip, ilk atamalarının köylere yapılması ve eğitim çalışmalarının toplumun gelişmesinde kayda değer bir etkisinin olduğu/olabileceği görüşüdür.

Öğretmen adayları öğrencilikleri sırasında, gerek dersler, gerek uygulama yönünden görev yapacakları köy, kasaba, şehir koşullarına (üç koşul) göre yetiştirilmeli ve mutlaka köylerde uzun bir uygulama / staj çalışması yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Binbaşoğlu, Cavit (1988); *Eğitime Giriş*, Binbaşoğlu Yayınevi, Ankara.
- Büyükkaragöz, S. Savaş (1977); *Program Geliştirmede Kaynak Metinler*, Öz Eğitim Yayınları, 2. baskı, Konya.
- Can, Niyazi 1998; *Öğretmen ve Yöneticinin Etkinliğinin Öğretimdeki Yeri*, Eğitim Yönetimi, Ankara.
- Celep, Cevat (1995); *Halk Eğitimi (Kavramlar, İlkeler, Yöntemler, Teknikler)* Personel Eğitim Merkezi Yayınları, 2. baskı, Ankara,
- Çalik, Vehbi 1995; *Eğitim Yöneticisinin Vizyonu ve Misyonu*, Eğitim Yönetimi, Yıl: 1, S. 1, Ankara.
- Çilenti, Kamran (1988); *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim*, Kadıoğlu Matbaası, 6. baskı, Ankara.
- Erden, Münire (2001); *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Alkım Yayınları, İstanbul.
- Erden, Münire (2014); *Eğitim Bilimlerine Giriş*, Arkadaş Yayıncılık, 6. baskı, Ankara.
- Fidan, Nurettin / Münire Erden (1988); *Eğitime Giriş*, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- Ilgar, Rüşü 2017; *Çevre Koruma Anlayışının Göstergesi, Türkiye Tuvalet Eğitimi*, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, S. 39, Elazığ.
- Millî Eğitim Bakanlığı (1948); *İlkokul Programı*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı (1987); *Millî Eğitim Temel Kanunu ile İlköğretim ve Eğitim Kanunu*, Ankara.
- Serkan Parlak (www.kitapeki.com/katunada-dokuz-ay/). Erişim Tarihi: 29.5. 2018. Erişim saati: 16:50)
- Sönmez, Veysel (2000); *Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı*, Anı Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara.
- Şahin, Osman (2017); *Katuna'da Dokuz Ay*, Günışığı Kitaplığı, 10. baskı, İstanbul.
- Tekışık, Hüseyin Hüsnü (1969); *Yeni İlkokul Programı Uygulama Rehberi*, Ankara.
- Tekin, Halil (2004); *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Yargı Yayınevi, 17. baskı, Ankara.
- Tezcan, Mahmut (2015); *Eğitim Sosyolojisi*, Anı yayıncılık, 15. baskı, Ankara.
- Topses, Mehmet Devrim (2018); *Eğitim Sosyolojisi*, Nobel Akademik yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., 3. baskı, Ankara.
- Variş, Fatma (1978); *Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1. baskı, Ankara.